

Türkiye’de İslamcı Siyasetin ‘Uyanış’ Döneminde ‘Mümin Çocuğun’ İnşası

Güven Gürkan Öztan, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi,
ORCID: 0000-0001-6752-1191, e-posta: guven.oztan@istanbul.edu.tr

Özet

Türkiye’de İslamcı grupların yayın faaliyetleri özellikle 1980’lerin ikinci yarısında iç sosyo-politik dinamiklere ve İslam ülkelerinde gözlenen politik tartışma ve canlanmaya paralel olarak artış göstermiştir. Bu yayınlar hem endoktrinasyon çabasının yazılı kaynaklarını oluşturmuş hem de İslami motifler içeren metinlerin popülerlik kazanmasını sağlamıştır. Sözü edilen dönemin ilgi çeken özelliği, İslamcı yayınların hedef okur kitlesini ve buna uygun biçimde yayın yelpazesini genişletme çabasıdır. İslami metinlerin konuları çeşitlenmiş ve yeni yayınlar okuyucuyla buluşmuştur. Yetişkin erkeklere seslenmenin yanı sıra kadınlara ve çocuklara hitap etmenin gerekli ve önemli olduğunu keşfeden İslamcı gruplar peşi sıra çocuk, aile ve kadın dergileri yayınlamıştır. Sözü edilen yayınlar hem tematik olarak hem de üslup açısından yetişkin erkeklere hitap edenlerden görece farklıdır. Yazar kadrolarındaki isimlerin birçoğu politik dergilerde de yazmakla beraber çocuk ve kadın yayınlarında daha yalın ve yumuşak bir üslubu takip etmişlerdir. İslamcı kadın ve çocuk dergilerinin bir yandan ağırlıklı olarak politika dışındaki konulara yer vererek hitap ettiği kitleye hoş vakit geçirme olanağı sunduğu bir diğer yandan da onları dolaylı biçimde İslamcı siyasetin sembolleri ve gündemiyle tanıştırdığı söylenebilir. 1980’lerin sağ yayın faaliyetleri içinde yer alan Türk-İslam sentezci ve İslamcı çocuk dergileri, aralarındaki kimi farklılıklara rağmen dindar nesil yetiştirilmesi hedefi açısından ortaktır. Bu dergiler ebeveynlere, çocuklara “yerli” ve “edepli” bir yayın vaat etmiş, kendilerini genel çocuk dergiciliğinden ayırt etmeye özen göstermiştir.

Bu çalışma, 1980’lerin ilk günlerinden İslamcı siyasetin gözle görülebilir biçimde yükselişe geçtiği 1990’ların başına uzanan “uyanış” döneminde “mümin çocuğu” inşa etme çabalarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın merkezinde, sosyo-kültürel alanda İslam referansıyla hegemonya tesis etmeye çalışan, bir başka ifadeyle tebliğ ve irşat odaklı faaliyetlerle toplumu aşağıdan yukarıya doğru İslamlaştırma yöntemini seçen dini grupların yayınları yer almaktadır. Bu çerçevede çocukluğun nasıl tahayyül edildiği, çocuklara yönelik İslamcı süreli yayınlarda hangi temaların öne çıkarıldığı, *Türkiye Çocuk*, *Can Kardeş*, *Gül Çocuk* gibi dergilere odaklanmak suretiyle, erken cumhuriyet döneminin seküler örnekleriyle kıyaslanarak incelenmektedir. Amaç, hegemonya kurma çabasındaki İslami grupların erken cumhuriyet döneminde olduğu gibi nesil inşasına politik bir misyon yüklediğini, İslamcılığın “uyanış” döneminde liberal-çoğulcu bir çizginin değil militan bir mücadele hattının belirgin olduğunu ve sözü edilen mücadelenin ulusal kimliğin revizyonu ve medeniyet algısındaki değişimi kapsadığını çocukluk teması üzerinden gösterebilmektir.

Anahtar Sözcükler: İslamcılık, Çocukluk, Hegemonya, Ulusal Kimlik, Medeniyet.

The Ideological Construction of ‘Pious Child’ during the ‘Revival Period’ of Political Islam in Turkey

Abstract

In the second half of the 1980s, the publishing efforts of Islamic groups in Turkey increased in parallel with domestic socio-political dynamics and also political debates and revivals in Islamic countries. In this period, Islamic groups aimed to address a wide range of readers with diversified topics and new publications. These publications served as resources of Islamic indoctrination, and also as instruments of popularization of Islamic themes. Beside Islamic journals that addressed to adult-male readers, women’s magazines and children’s periodicals began to be published rapidly. The contributors of women’s magazines and children’s periodicals also wrote in political journals but they changed their wording, regarding with the readers’ profile. On the one hand Islamic women’s and children’s magazines aimed to entertain readers by presenting them non-political topics, on the other hand they introduced readers with Islamic symbols and agenda indirectly. Both Turkish-Islamic and Islamic children’s periodicals promised the parents and children to “decent” and “authentic” editorial policy and underlined their differences from mainstream children publications.

This article will analyze the political Islam’s attempts to construct the “pious child” from the 1980s, in which the Islamist politics started to rise significantly, to the early 1990s, Islamists’ “revival period” in Turkey. The religious groups that preferred to build their hegemony in the socio-cultural realm will be the main focus of this study. In this framework, the article aims to examine how childhood is constructed, which topics are underlined in Islamic children’s periodicals such as *Can Kardeş*, *Gül Çocuk*, *Türkiye Çocuk* by comparing with the secular examples from the early Republican period. The objective here is to demonstrate that Islamist groups assigned a political mission to their generation-construction, similar to the early Republican era, assumed a militant struggle than a liberal-pluralist one, and that the struggle in question involved the revision of national identity and change in the conception of civilization through the themes of childhood.

Keywords: Political Islam, Childhood, Hegemony, National Identity, Civilization.

Giriş

Türkiye’de 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında askeri kadrolar, milliyetçi-muhafazakâr entelijansiya ve sermaye çevrelerinin birlikte yürüttüğü kapsamlı bir restorasyon projesi başlatılmıştır. Restorasyon, bir yandan ‘politik olan’ın değer kaybına uğratıldığı, sosyalizm başta olmak üzere darbe öncesinde geniş bir etki alanına sahip olan ideolojilerin itibarsızlaştırıldığı, toplumsal muhalefetin bastırıldığı bir süreci içerirken diğer yandan neoliberal politikalara geçişin maddi ve düşünsel altyapısını inşa etmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında yer altına inen, çok partili yaşamda milliyetçi-muhafazakâr talepler etrafında kendini örgütleyen ve güçlenmek için merkez sağ siyasetle çeşitli düzlemlerde ilişki kuran İslamcı gruplar¹, 1980 sonrasına damga vuran neoliberal restorasyondan dolayı bir biçimde faydalanmış ve faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. 1970'lerin sonundan 1990'ların ortasına dek uzanan dönemin 'İslamcılığın uyanışı' olarak tarif edilmesi, onun düşünsel ve siyasal olarak köklü bir yenilenme geçirdiği saptaması üzerine bina edilmiştir (Gülalp, 2001; Çaha, 2005). İslamcılığın daha geniş bir sosyal çevreye etki etmesi, kitlelere ulaşacak yeni araçlar bulması, İslamcı entelektüellerin kamusal alanda görünürlük kazanması 'uyanışın' kanıtı şeklinde yorumlanmıştır. Bu çerçevede kimi yazarlar 'uyanışın' erken dönemdeki militan ve sistem karşıtı yönünü vurgulamış (Özçetin, 2014) kimileri İslamcı siyasette daha çok 1990'ların başında gözlemlenen liberal, demokratik eğilimlerin altını çizmiştir (Çaha, 2005; Mert 2005). Her iki eğilimin varlığına da işaret eden White (2008: 365) ise pragmatik muhafazakârların sistemle birlikte çalışmaya istekli olduğunu, seküler düzeni değiştirip İslam devleti kurmak isteyenlerin ise küçük bir grup oluşturduğunu iddia etmiştir. Ancak İslamcı grupları, değişen siyasal şartları kendi lehine kullanan muhafazakâr aktörlerle eş görmek mümkündür değildir. 1980'lerin İslamcılığı kendini diğer siyasetlerden ayırıştırma eğilimini net bir biçimde ortaya koymuştur.

'Uyanış' olarak kodlanan sürecin politik-ideolojik bağlamda dış ve iç dinamikleri mevcuttur. Dış politik bağlamda önce 1979 İran İslam Devrimi'nin etkisine dikkat çekmek gerekir. İran Devrimi, İslam ve devlete itaat arasında kurulan geleneksel ilişkiyi altüst ettiği gibi İslamcı politikayı 'devrimci' /militan bir çizgide yeniden tarif etmiştir (Tuğal, 2007: 10). Bu çizgi, kitlelere İslam coğrafyasında 'bastırılanın', yeterli bir mayalanma süreci neticesinde, düzen dışı yöntemlere başvurarak 'muktedir' olabileceği mesajını vermiştir. Ayrıca İran Devrimi sonraki dönemlerde de İslamcı hareketlerin içeriğini büyük ölçüde belirlemiş, İslamcılığın kavranmasında ve analiz edilmesinde başat unsurlardan biri olmuştur (Aktay, 2005: 22). Mısır, Afganistan ve İran örneklerinden etkilenen Türkiye'deki İslamcılığın 1980'lerden itibaren politik özgüven kazandığını ve iktidar olma hedefine kitlendiğini söylemek mümkündür. Aksiyoner-politik dinamiklerin haricinde düşünsel boyutta da bir dış bağlam mevcuttur. 1960'lı ve 1970'li yıllarda çeviri faaliyetleri neticesinde Hasan el-Benna, Seyyid Kutup, Ali Şeriatî, Seyyid Ebu'l Ala Mevdudî gibi İslamcı düşüncenin farklı yazarları ve onların coğrafyalarıyla tanışan ve ümmetçi fikirlere meyleden İslamcı entelektüeller, İslam'ın yalnızca bireysel yaşamla sınırlı bir referans dizgesi olmadığını aynı zamanda kamusal alana dair kapsamlı bir iddiayı barındırdığını keşfetmişlerdir (Çakır, 1990: 252; Çaha, 2005: 477). Bu 'keşif', 1980'lerin özellikle ikinci yarısından itibaren modernizmin ve pozitifizmin düşünsel olarak sorgulandığı,

ulus-devletin ve milliyetçiliğin eleştirildiği geniş literatür ile eklemelenmiştir. Artık Batı'yı takip etmek değil 'otantik kültüre' dönmek revaçtadır ve ironik biçimde Batılı kaynaklardan devşirilen modernite eleştirisi Batı hegemonyasına bir karşı koyuş olarak popülerlik kazanmaktadır (Gülalp, 2002: 32). Hal böyleyken İslamcı yazarlar post-modernizmin araçlarından seçmeci/pragmatik bir biçimde yararlanarak Osmanlı-Türkiye modernleşmesinin seküler seyrine ve laik ulusal kimlik formülasyonlarına ilişkin yeni eleştiriler geliştirmişlerdir. Tartışmalarının merkezine İslami sivil toplum başlığını yerleştirmişler, bürokratik-laik devlete karşı 'Müslümanların sivil toplumunu' öne çıkarmışlar ve kültürel İslam'ı gündelik ilişkiler içinde politikleştirmenin yollarını aramışlardır. Bu haliyle Türkiye'de İslamcılığın küreselleşme dinamiklerinin özgün koşulları altında canlandığı saptaması (Gülalp, 2001) somut bir gerçekliğe yaslanmaktadır.

İç politik bağlamda darbeci kadronun İslam'ı ulusal birliğin yapıtaşı olarak gördüğü ve bizzat darbe lideri General Kenan Evren'in, devlet kontrolündeki İslam'ın ulusal dayanışma ve uzlaşmaya hizmet edeceğini düşündüğü ifade edilmelidir (Tank, 2005: 10; White, 2008: 363; Eligür, 2010: 116-117). Restorasyon sürecinde öne çıkan sağ entelektüeller, bilhassa eğitim ve kültür alanını Türk-İslam sentezci dönüşüme tabi tutarak (Jenkins, 2008: 142-145; Öztan, 2019) dolaylı bir biçimde İslamcı aktörelere meşruiyet zemini sağlamıştır. Darbeciler dini konularda ödün vererek İslamcı siyaseti denetim altına alabileceklerine ve bu haliyle mütedeyyinler ile rejimi 'barıştıracıklarına' inanmış gibidir. 1982 Anayasasıyla din derslerinin zorunlu hale getirilmesi ya da pratikte dini kursların ve derneklerin çoğalmasına izin verilmesi bu doğrultuda birer göstergedir. 12 Eylül'ün İslamcı grupların gelişimine bir diğer dolaylı etkisi ise sosyalist solu büyük ölçüde politik alandan tasfiye etmesidir. Örgütlü sosyalist hareketlerin devlet baskısıyla geri çekilmek zorunda kalması ve solun yoksul halk kesimleriyle kurduğu ilişkinin kesintiye uğraması, İslamcı siyasete politik ve toplumsal etkinlik alanını genişletmesi için fırsat sunmuştur (Toprak, 2005: 180-181). Seyyid Kutup ve Ali Şeriatî gibi düşünürleri takip eden İslamcı yazarlar kapitalizm eleştirilerini keskinleştirmişler, Marksizm'in ezen ve ezilen sınıf tanımlarını İslami bir yorumla siyasetlerine uyarlamışlardır (Özçetin, 2014: 329-330). 1990'lı yıllarda Refah Partisi'nin (RP) öncelikle yerel seçimlerde gözlemlenen başarısının arkasında solun sistem karşıtı politik dilini ve dayanışma esaslı örgütlenme stratejisini kendine uyarlayabilme becerisi yatmaktadır. Popülist temalarla İslami unsurları birleştiren bu politik hamle, kamusal alana dair İslamcı siyasetin iddialarının taşıyıcı unsuru olmuştur.

Özal liderliğindeki ANAP'ın neoliberalizm ile muhafazakârlığı birleştiren siyasal stratejisi bir yanıyla 12 Eylül restorasyonunun sivil dönemi kapsayacak bir biçimde genişlemesini sağlamış bir yanıyla da İslamcı gruplara yeni siyaset

yapma imkânları sunmuştur. İslamcı ya da muhafazakâr kimliğe sahip bakanlar ve yüksek bürokratlar bu dönemde göreve gelmiştir (White, 2008: 363). Bu koşullar altında İslamcılığın kamusal alanda 'görünür olma' durumunu peyderpey politik bir içeriğe ve somut bir kimliğe büründürdüğü ileri sürülebilir. İslamcılığın, Sünni İslam ile özdeşleşen ritüel ve sembollerini yeniden ele alma ve bunlara kamusal alanda yer açma mücadelesi, iç göçün ve neoliberalizmin derinleştirdiği ekonomik ve toplumsal problemlere çözüm vaadiyle birleştirilmiştir. Militan İslamcı siyaset, yapısal reformlar nedeniyle yoksullaşan kesimlere din temelli dayanışma önermekle kalmamış, kamusal alanı da içeren radikal bir düzen değişiminin mümkün olduğu mesajını vermiştir. Sürecin bir diğer parçası Özal döneminde ivme kazanan tüketim ve haz odaklı toplumsal dönüşümü frenlemek, moral çözülmüşten ve toplumsal cinsiyet rollerinin değişiminden endişe duyan geleneksel kesimleri politik İslam'a davet etmektir. Bu doğrultuda seküler siyasi aktörlerle hegemonya mücadelesine giren İslamcı grupların yeni hedefi kamusal alanın İslamileştirilmesi olmuştur. Örgütlenme biçiminden yayıncılığa kadar uzanan faaliyetler sözü edilen amaç etrafında tasarlanmıştır.

Türkiye'de İslamcı grupların yayın faaliyetleri bilhassa 1980'lerin ikinci yarısında İslam ülkelerinde gözlenen tartışma ve canlanmaya paralel olarak artış göstermiş; bu yayınlar hem endoktrinasyon çabasının yazılı kaynaklarını oluşturmuş hem de İslami motifler içeren metinlerin popülerlik kazanmasını sağlamıştır.² Bu dönemin ilgi çeken özelliği, İslamcı yayınların hedef okur kitlesini ve buna uygun biçimde yayın yelpazesini genişletme çabasıdır. Yetişkin erkeklere seslenmenin yanı sıra kadınlara ve çocuklara hitap etmenin gerekli ve önemli olduğunu keşfeden İslamcı gruplar peşi sıra çocuk, aile ve kadın dergileri yayınlamıştır (Duman, 1994: 86-88). Aynı zamanda Batılı çocuk edebiyatına alternatif İslami bir çocuk edebiyatı inşa etmeye çalışmışlar; süreli yayınları da bu edebiyatın gelişiminde bir mecra olarak düşünmüşlerdir. Sözü edilen yayınlar hem tematik olarak hem de üslup açısından yetişkin erkeklere hitap edenlerden görece farklıdır. Yazar kadrolarındaki isimlerin birçoğu politik dergilerde de yazmakla beraber çocuk ve kadınlara yönelik yayınlarda daha yalın ve yumuşak bir üslubu takip etmişlerdir. Bu bağlamda kadın ve çocuk dergilerinin bir yandan ağırlıklı olarak politika dışındaki konulara yer vererek hitap ettiği kitleye hoş vakit geçirme olanağı sunduğu bir yandan da onları dolaylı biçimde İslamcı siyasetin sembolleri ve gündemiyle tanıştırdığı söylenebilir. 1980'lerin sağ yayın faaliyetleri içinde yer alan Türk-İslam sentezci ve İslamcı çocuk dergileri, aralarındaki kimi farklılıklara rağmen dindar nesil yetiştirilmesi hedefi açısından ortaktır. Bu dergiler ebeveynlere, çocuklara 'yerli' ve 'edepli' bir yayın vaat etmiş, kendilerini genel çocuk dergiciliğinden ayırt etmeye özen göstermiştir.³

Bu çalışma, 1980'lerin ilk günlerinden İslamcı siyasetin gözle görülebilir biçimde yükselişe geçtiği 1990'ların başına uzanan dönemde 'mümin çocuğun' inşası çabalarını kapsamaktadır. Siyasal alanda parti kimliğiyle faaliyet gösteren aktörlerin gelişimini ve politik çabalarını ya da silahlı İslamcı grupların propagandalarını değil sosyo-kültürel alanda İslam referansıya hegemonya tesis etmeye çalışan dini grupların yayınlarını merkeze almaktadır. Bir başka ifadeyle tebliğ ve irşat odaklı faaliyetlerle toplumu aşağıdan yukarıya doğru İslamlaştırma yöntemini seçen İslamcı özenlerin -ki bunlar büyük ölçüde tarikatlardır- (Aybudak, 2016: 23) ajandasına çocukluk özelinde bakılmaktadır. Bu çerçevede çocukluğun nasıl tahayyül edildiği ve çocuklara yönelik yayın faaliyetlerinde hangi temaların öne çıkarıldığı erken cumhuriyet dönemiyle kıyaslanarak incelenmektedir. Amaç İslamcılığın 'uyanış' dönemi siyasetinde liberal-çoğulcu bir çizginin değil militan bir mücadele hattının belirgin olduğunu, sözü edilen mücadelenin ulusal kimliğin revizyonu ve medeniyet algısındaki değişimi kapsadığını çocukluk teması üzerinden gösterebilmektir. Bu bağlamda İslamcılığın erken cumhuriyet döneminde olduğu gibi nesil inşasına politik bir misyon yüklediği iddia edilecek, bununla birlikte inşa etmek istediği neslin, aidiyet referansları ve kendisine biçilen vazifeler itibarıyla erken cumhuriyet döneminden gözle görülür bir biçimde farklı olduğu savunulacaktır.

Çalışmanın belkemiğini *Türkiye Çocuk*, *Can Kardeş*, *Gül Çocuk* dergileri oluşturmuştur.⁴ Bunlardan *Türkiye Çocuk* ve *Can Kardeş*, 12 Eylül döneminde çıkmış ve dönemin Türk-İslam sentezci atmosferinden etkilenmiştir. İslamcı tezler daha çok üstü kapalı bir biçimde ve milliyetçi-muhafazakâr göndermelerle 'dengelenerek' çocuklara aktarılmıştır. *Gül Çocuk* ise 1980'lerin ikinci yarısında yayınlanmış ve doğrudan İslamcı tezleri işlemiştir. *Türkiye Çocuk*'ta güçlü devlet geleneği ve Türk-İslam kahramanlığına yapılan vurgu, sağ siyaset açısından 12 Eylül öncesi ve sonrası arasında bir köprü vazifesi görmüştür. *Can Kardeş* ve *Gül Çocuk*'ta bu ölçüde bir devlet ve rejim vurgusu yoktur, öncelikli olan ümmet fikri ve İslam'a dayalı 'toplumsal huzur' fikridir.

İster Türk-İslamcı isterse İslamcı olsun incelenen dergilerin en dikkat çekici özelliği 'mümin çocuk' yetiştirilmesini odak noktası olarak belirlemeleri ve bu amaca uygun biçimde dini referansların edebi metinlerden bulmacalara, reklam ve haberlerden görsellere kadar dergilerdeki birçok alanı kapsamasıdır. Bir diğer ortak özellikleri genellikle taşra kökenli, dini eğitimden geçmiş, Türk-İslam sentezci ya da İslamcı kültür evreninden beslenmiş yazarların eserlerine yer vermeleridir.⁵ Yazarların birçoğu bağlı bulunduğu cemaatin gazetelerinde ya da yayınevlerinde de çalışmış, çocuk yayınlarına katkı sunmayı İslam davasına hizmet olarak görmüşlerdir. Ayrıca söz konusu dergiler yazarların sosyal çevresine benzer bir kitleye hitap eder. Dergilerin 'muadillerinden'

daha ehven fiyatlarla yayınladıklarını bilhassa belirtmeleri dar gelirli ailelere ‘seçenek’ sunma hedefleriyle izah edilebilir. Ele alınan dergiler, tıpkı diğer çocuk dergileri gibi okuyucularıyla interaktif bir ilişki içerisinde olmaya önem vermişler, çocukların mektuplarını ve onlardan gelen haberleri yayınlamaya özen göstermişler ve çeşitli yarışmalar düzenlemişlerdir. Ayrıca dergi yazarları çocuklara yalnızca kendilerinin değil ebeveynlerinin de dergileri okumasını salık vermişlerdir. Bu durum çocuk dergilerinin dolaylı yoldan yetişkinlerin dünyasına da girmeyi hedeflediğinin kanıtıdır.

Çocuğun ‘Mümin’ Olarak Tahayyül Edilmesi

1980 sonrasında İslamcı gruplar, yeni bir nesil yaratma projesini iktidar hedefinin asli bir parçası haline getirmiştir. Neoliberal politikalar nedeniyle taşradan büyükşehirlere gelişi hızlanan ve sosyal statüsünü yükseltmek için çocuklarının eğitim görmesini arzulayan muhafazakâr ailelere destek olmak İslamcı siyasetin temel stratejilerinden biridir. 1950’li yıllardan itibaren sosyal yardım konusunu, toplumu aşağıdan yukarıya İslamileştirme amacının bileşeni haline getiren İslamcı gruplar, 1980 sonrasında yurt, burs ve yayın faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bir diğer strateji eğitim sistemindeki İslami ağırlığı arttırarak seküler elitlere karşı kendi elitlerini yetiştirmektir (Narlı, 1999: 40). Dindar elitlerden beklenen İslamcılığı hegemonik bir içeriğe kavuşturmasıdır. Çocuğun mümin olarak inşası iki stratejinin de ortak noktasıdır. Aynı zamanda çocukların okul dışındaki eğitim süreçlerine dair alternatif mecralar ve materyaller oluşturmanın önemini fark eden İslamcı gruplar bu alandaki faaliyetlerini yoğunlaştırmışlar, bunu kültürel İslam’ın politikleştirilmesi için gerekli görmüşlerdir. Sözü edilen çabaların hedefinde yer alan ‘mümin çocuğu’ ve ona atfedilen özellikleri analiz edebilmek için onu Cumhuriyet’in ideal çocuk imgesiyle karşılaştırmalı bir biçimde ele almak gerekmektedir. Çünkü İslamcı gelenekte Batıcılık ve sekülerizm ile bir tutulan Kemalizm, İslamcı grupların kendi hegemonya projesinin kurucu ötekisidir.

Kemalizm’in çocuğu sembolik olarak Cumhuriyet ile özdeşleştiren ve çocuk sevgisini modern toplum idealinin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlayan yaklaşımı, erken cumhuriyet yıllarında hem çocukluğun politik sosyalizasyonuna hem de çocuklara yönelik sosyal politikalara etki etmiştir. Seküler-cumhuriyetçi kamusal alanın inşası, Kemalistlere göre müstakbel birer yurttaş olan çocukların rejimin politik ve kültürel değerlerini içselleştirmesiyle tamamlanacaktır. Hal böyleyken eğitim, aile, okul başta olmak üzere birçok konu başlığı seküler yurttaşlık erdemleri ve ulusçuluk çerçevesinde ele alınmıştır (Öztañ, 2012). 1980 sonrasında İslamcı gruplar, rejimin seküler-ulusalcı dayanaklarının yerine doğrudan İslam’ı referans alan ilkeleri yerleştirebilmek için benzer bir

biçimde çocuklardan hareket etmiştir. Milliyetçi-muhafazakâr çizgiden adım adım ulus-ötesi İslam kimliğine doğru evrilen Türkiye'deki İslamcı gruplar ideal çocuk tahayyülünü dönüştürmek suretiyle ulusal kimlik formülasyonunu ve medeniyet tasavvurunu değiştirmeyi denemişlerdir. İslami motifleri işleyen yayınlarda çocuğun kıymetinin ve çocuk sevgisinin öncelikle dini referanslarla ele alınması bu nedenle tesadüf değildir. Edebi metinlerde çocukluk hızlı geçip giden ama anısı hep saklanan, etkisi bir yaşam boyu süren özel bir evre olarak tarif edilirken (Ör. Akbaş, 1987: 26, 27) çocuğa mütemadiyen geleceğin 'mümin yetişkini' olacağı hatırlatılır. Çocuk, bu dünyaya neden geldiğini ve kendi değerini bilmelidir ki topluma (ümmete) yararlı, erdemli ve bilgili olmak için çaba sarf edebilsin (Can Kardeş, 1981a: 2; Coşan, 1987a: 4).

İslamcı düşünüşte çocuk öncelikle İslam Âlemi'nin müstakbel bir ferdidir. Çaha'nın (2005) ifade ettiği gibi 'İslam Âlemi' söylemi, yerel Müslümanlık sınırlarının dışına çıkma arayışının bir ifadesidir. Bu söylem, 12 Eylül öncesinde Milli Selamet Partisi'nin (MSP) politik faaliyetleriyle popülerleşmiş ve sonrasında İslamcı gruplarca benimsenmiştir.⁶ 1980 sonrasında İslamcı gruplar, dindar nesil yetiştirme iddiası ekseninde çocukları ümmet ile tanıştırma ve onun birliği için çalışmaya çağırma hedefini kamuoyuna duyurmaya başlamıştır. Gerçekten de İslamcılığın 'uyanış' dönemi çocuk yayınlarında en dikkat çekici unsur ulusun yerini ümmetin, ulusal dayanışmanın yerini ise İslam kardeşliğinin almasıdır. Ümmet bilinci olarak tarif edilen durum, Müslümanların 'hayali cemaatine' denk düşer ve Müslümanlar arası duygusal yakınlaşma ve işbirliğini öne çıkarır. İşbirliğinin çerçevesi ise geniştir; ekonomik birlik hedefinden cephede birlikte savaşmaya dek uzanır. Çocuklara yönelik İslami ahlâk ve ümmet fikrini içeren Arapçadan çevrilmiş metinler bu hayali cemaati pekiştirmeyi hedefler (Çalışkan, 2001: 423-424). Sözü edilen hedefler, aidiyet referansları itibarıyla cumhuriyetin koyduğu seküler ulusçu amaçlar ile açık bir biçimde çatışmaktadır. Bu çerçevede Kemalizm'in çocuklar için belirlediği vazifeler ile İslamcılığın onlara biçtiği misyonu karşılaştırabiliriz.

Cumhuriyetin bir 'fazilet' olarak tarif edildiği Kemalist dönemde çocuklar, sil baştan inşa edilen ülkenin geleceği için okuyup çalışmaya yönlendirilir. Yeni rejimin 'muasır medeniyet seviyesine çıkma' idealine uygun olarak ülkedeki tüm çocuklar üstlerine düşen vazifeyi yerine getirmekle yükümlüdür. Bu görev çoğunlukla solidarist – korporatist bir düşünsel çerçeve içinde, seküler-milliyetçi kodlara göre tarif edilmiştir (Öztañ, 2012; İnal, 2015). 1980 sonrasında 'mümin çocuğun' tahayyülünde ise her türlü insan faaliyetinin ereği öncelikle Tanrı'nın rızasını kazanmak ve İslam âlemine faydalı olmaktır. Bu dünyanın geçiciliği vurgulanır ancak yeryüzündeki 'nimetler' yok sayılmaz. Çocuklara, dünyadaki yaşamın bir sınav olduğunu bilerek çalışmaları durumunda 'ebedi mutluluğa',

ahiretteki mükâfatlara ulaşacakları müjdelendir (Coşan, 1987b: 4; 1988a: 4). ‘Güzel ahlâk’ vurgusu ise hem kişisel kurtuluşu ifade eder hem de toplumsal huzuru sağlamanın en güvenli yolu olarak metinlerde işlenir.⁷ Toplum İslamcılara göre de organik bir bütündür, fakat Kemalizm’den farklı olarak tutkalı Türklük ethosu değil İslam inancıdır.

Toprak’ın (2005: 168-169) belirttiği gibi moral davranışların sınırlarını kimin, nasıl çizeceği konusu İslamcılar ile seküler referanslı siyaset arasındaki mücadelede birinci dereceden belirleyicidir. Seküler siyasi aktörler, laik devletin yasal düzenlemeleriyle ters düşmemek kaydıyla kişilerin dine dayalı moral değerleri benimseyebileceğini ve uygulayabileceğini kabul eder. İslamcılıkta ise ahlâk, öncelikle İslam’dan doğan ahlâktr. İslam’ın toplumsal yaşam pratiklerini en ince ayrıntısına kadar organize etme özelliğinden hareketle ahlâklılık (*morality*) bireysel değil sosyal bir bağlamda düşünülür (Perekli, 2012: 16) ve Müslüman’ın ahlâk kurallarına uyup uymama konusunda geniş bir tercih hakkı yoktur. ‘Mümin çocuğun’ inşasını hedefleyen metinler çocuklara cumhuriyetçiliğin yurttaşlık ahlâkı yerine tamamen İslam’a dayanan bir ahlâk öğretisini benimsetmek istemiştir. Dürüstlük, fedakârlık, affedicilik, büyüklere saygılı olmak gibi sosyalizasyon sürecinin ortak temaları İslami motiflere bağlı bir olay örgüsü içinde birer dini nasihate dönüşmüştür.⁸

İslamcı düşünüşte çocuk günahsız, saf ve temiz olmak ile özdeşleştirilir. Pedagojik hususlarda sünnet ve hadisleri takip etmesi salık verilen ebeveynler, dindar tutumlarıyla çocuklarına örnek olmalı ve onlara merhametle yaklaşmalıdır (Say, 1988: 15). Ancak çocuklara atfedilen saflık, mutlak bilgisizlik demek değildir. Nitekim dönemin yayınlarında ‘zamane çocuklarının’ öğrenme iştahına ve kapasitesine dair övgü dikkat çekmektedir. Örneğin ‘büyümüş de küçülmüş’ gibi konuşan çocuk şayet mümin çocuksa, malumatı İslam’dan geliyorsa ailesi ve toplum için iftihar vesilesidir.⁹ Sorduğu sorularla büyükleri de daha fazlasını öğrenmeye teşvik eder, fark etmeden onlara ‘hocalık’ yapar (Tezcan, 1985: 11). Buradan hareketle ebeveynlere çocuklarıyla daha yakın ilişki kurmaları, onları küçümsememeleri öğütlenir. Muhafazakâr aile modelinin çocuklarla iletişimi sınırlayan geleneksel işleyişi artık İslamcı metinlerde de sorgulanmaktadır. Ve bu tutum, her ne kadar İslam’a dayandırılrsa da büyük ölçüde modern ve kentli bir perspektifin etkisi altında biçimlenmiştir.

Muhafazakâr aile modeli ile ilgili tartışmanın bir yönü de hane içindeki kadın erkek ilişkilerine dairdir. İslamcı yazarlar çocuğun içine doğacağı organik toplumu, yaratılıştan farklı olduğu vurgulanan iki cinsin birbirini tamamlaması gerekliliği üzerine bina etmiştir (Yılmaz, 2013: 13). Çocuklar, cinsler arasındaki eşitliği değil farklılığı öğrenerek büyümelidir. Bu yıllarda Türkiye’deki İslamcı kadınlar,

kadın haklarının en geniş anlamda İslamiyet'te bulunduğunu düşünmektedir. Kadın özgürleşmesi fikrinin 'mümin kadına' Batılı ve seküler bir meydan okuma olduğunu varsayan İslamcı kadınlar, ele alınan dönemde henüz müstakil bir kadın hareketi oluşturmamıştır. Hatta çocuk dergilerinde daha çok kız çocuklarına yönelik tavsiyeler yazan kadınların toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamak bir yana bu rolleri yeniden ürettiği iddia edilebilir.¹⁰ Bununla birlikte kadın yazarlar, 1980'li yıllarda İslam'a referansla erkek şiddetini mahkûm eden metinler kaleme almaya başlamıştır. Bu yazılar, her ne kadar çocuklara hitaben yazılsa da esas hedef kitlesi yetişkin kadın ve erkeklerdir. Onlara 'hakikati' gösteren ise genellikle inançlı çocuklardır. Böylece İslam ahlâkının dışında kabul edilen davranışların önüne set çekmede çocuklar aktif bir özne olarak tahayyül edilirler. Çocukluğunda babasının annesini dövmesine şahit olan Şenliklioğlu (1988: 39) bir hacı amcadan kadın dövmenin haram olduğunu öğrenince ne kadar şaşırıldığını, ileride babasıyla konuştuğunda onun kendisine İslam'ı öğretmemelerinden yakındığını anlatır ve çocuklara şu mesajı verir: "Çocuklar babalara söyleyecek artık gerçekleri. İslam'a göre yaşamayı bugünün çocukları sizler yarın dünyaya anlatacaksınız. Zaten bir toplumda analar babalar Müslümanlaşırsa çocuklar da Müslümanca büyür". Görüldüğü gibi, bir yandan eski kuşaklar üzerinden din eğitimi arka plana atan Kemalist rejim eleştirilirken bir yandan da yeni nesil özelinde çocuklar İslam'ı temsil ve tebliğ vazifesiyle donatılır. Çocuğun sosyal sorumluluğu ile dinsel sorumluluğunu bir bütün haline getiren bu yaklaşım, tasarruf ve mazbut yaşam gibi konu başlıklarında da (Ör. Sevinç, 1985: 8) mümin çocuğa yol gösterici nitelik atfeder.

'Mümin Çocuğun' Bilim ve Kültür Evreni

Osmanlı – Türkiye siyasi yaşamında fikir akımlarının birbirleriyle mücadelesinde belirleyici olan unsurların başında ulusal kimliğin tanımlanması ve Batı ile kurulacak ilişkinin tayin edilmesi gelir. Çocuğa sunulacak kültür ve bilim alanının tayini üzerindeki rekabet bu mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır. Batıcılık ile milliyetçiliğin kendi has bir sentezini bulan Kemalist dönem çocuk yayınları, ulus-devletin sembollerini ve kurumsal özelliklerini aktarmanın yanı sıra temel bilimlere ve tarihe dair çocuklara bilgi verme misyonu üzerine kuruludur. Doğa bilimlerine yönlendirilen çocuklar, Türklük ve medeniyet arasındaki ilişkiyi Cumhuriyet Türkiye'sinde 'canlandırmakla' mükelleftir. İlerlemeci – kalkınmacı hedeflerin öncelendiği çocuk literatüründe kültür evreni de seküler referanslar üzerine bina edilmiştir. İslam öncesi Türklüğün öne çıkarılması, evrensel kültürün öğelerinin ulusal kimlikle harmanlanarak anlatılması dönemin politik tercihidir. Bu çerçevede Batı'nın önemli kentleri, müzeleri, kültür yapıtları çocuklara tanıtılırken Cumhuriyet Türkiye'sinin Doğu'dan, özellikle de Müslüman ülkelerden üstün yanlarının altı çizilmiştir. Böylece Batı modernliğine erişmenin cazibesi ulusal özgüven inşasıyla dengelenmek istenmiştir (Öztan, 2012: 68-76).

1980 sonrasında ekonomik-politik dönüşümü, çocuk dergilerinin okuyucularına sunduğu bilgi ve kültür öğelerinin bağlamını da değiştirir. Dünyanın küçüldüğü, iletişimin hızlandığı ve sermayenin ulusal sınırların ötesine geçtiği vurgusu artık çocuk yayınlarında da karşımıza çıkmaktadır (Ör. Ören, 1984: 5). İslamcı ve Türk-İslamcı çocuk yayınları, üstü örtük bir biçimde yeni nesli küreselleşmeye hazırlama çabasına girişmiştir. Buna göre çocuklar, öz kültürlerini korumak kaydıyla çağın getirdiği teknolojik yeniliklere açık olmalıdır. Yabancı dil öğrenmeye verilen önemi, ticaretin ve turizmin ön plana çıkarılmasını da bu bağlamda değerlendirmek olasıdır. Mümin çocuklardan kurulu toplumların küreselleşmeden kazanç sağlayacağı ve İslâm Âlemi'nin birbiriyle yakınlaşmasına katkı sunacağı tezi 1980'lerin rağbet gören bir tezidir. Aynı dönemde Türk sağının geleneksel kalkınmacılık tahayyülü ile Özal döneminin neoliberalizmini birleştiren İslamcı gruplar, çocukları ticaretin yanı sıra mühendislik, tıp gibi alanlara teşvik etmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Milli Görüş çizgisinin maddi ve manevi kalkınma tezlerinin çocukluk özelinde vücuda geldiği ve İslamcı grupların dindar elitler yetiştirme stratejisinin mesleki-teknik bir düzeleme taşıdığı gözlemlenir. Kemalist dönemden farkı çocukların sözü edilen meslekleri seçmekteki motivasyonlarının sadece ulusal gururla değil ve fakat inançla temellendirilmesidir. Örneğin çocuklar üniformanın heybeti yerine mühendis olup dindarlardan dua almayı seçerler (Birinci, 1985a: 14-15).

Çocukların kültür ve 'medeniyet' evrenini biçimleme hedefinin birbirleriyle iç içe geçmiş iki vechesi vardır. İlki onları seküler yaşamın 'yozluk' ve 'dinsizlik' ile bir tutulan düşünme biçimlerinden, alışkanlıklarından kurtarmaktır. Materyalizm ve pozitivizm eleştirilerinden etkilenen bu yaklaşım, doğaya 'yaratıcılık' atfeden ya da evrim kuramından ilham alan anlatılarla mücadeleye dönüşmüştür.¹¹ Ekonominin dışı açılmasının yeni tüketim hazlarını tetiklediği bir konjonktürde İslamcılar, yılbaşı kutlamaları başta olmak üzere birçok seküler kentli pratiği 'Hıristiyan medeniyetinin taklidi' biçiminde tanımlayarak (Ör. Karaçam, 1988a: 3) defansif bir pozisyon almışlardır. Köyün bozulmamış bir İslami yaşam alanı, kentin ise onun tam zıddı bir günah mabedi olarak tasvir edildiği çocuk öykülerinde yol gösterici olarak 'mümin çocuk' yeniden karşımıza çıkar. Kent yaşamının 'sentetikliğine' alışamayan çocuk, yetişkinlerin aksine yılbaşı kutlamanın 'garipliğini' ilk gören ve reddedendir.¹²

Görüldüğü üzere İslamcılığın kadim Batıcılık eleştirisi, Kemalizm'in yanı sıra kentleşme ve tüketim kültürünü de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Bu bağlamda İslamcı grupların otantik kültürü İslâm'a endeksleme ve bu haliyle onu Batı hegemonyasına karşı konumlandırma anlayışı devreye girmektedir. Onlara göre çocuk, Batılı alışkanlıklardan uzak durarak 'özüne' (İslâm'a) uygun bir yaşamın temsilcisi olmalı, kültür evrenini İslami kaynaklarla beslemelidir.

İslami çocuk edebiyatı oluşturma çabaları bu nedenle baştan itibaren evrensel çocuk edebiyatı kanonuna alternatif yaratma arayışıyla iç içe geçmiştir. Çocuk klasiklerine yönelik şüpheli bakışı, çocuk yazınına katkı sunmuş Şirin'in şu ifadelerinde bulmak olasıdır:

Dini duyarlılıkları zedeleyici unsurlar taşıyan çocuk klasiklerinin üzerinde durulmamış olması ise yaygın batı kültürünün meydana getirdiği bir neticedir. Dini semboller, batı mitolojisi ve efsaneler egzotizmle universalizm çocuk klasiklerinin kimliğini oluşturuyor. Çağdaş çocuk edebiyatı kurmak isteyen toplumlar bu edebiyat tekelinin tesirinde bir edebiyat kurmaya çalışıyorlar. Oysa çocuk edebiyatı önce toplumların idealleri etrafında gelişmesi gereken bir edebiyattır (Şirin, 1986 akt. Çalışkan, 2001: 412).

İslamcı entelektüeller Müslüman toplumların idealinin her yönüyle örnek bir İslami yaşamı tesis etmek olduğu konusunda hemfikirdir. Bu çerçevede mümin nesil yetiştirmenin ikinci veçhesine geçebiliriz. Bu veçhe çocuklara her vesileyle İslam'ı anlatmak ve dini vecibeleri nasıl yerine getireceklerini öğretmektir.¹³ İman ve ibadet, çocuğun İslami tahayyülünde kurucu öğelerden biridir. İslamcı yayınlarda sevilen, örnek gösterilen çocukların müşterek noktası sarsılmaz imanları, ibadete erginlikten önce başlamaları ve ibadetten asla ödün vermemeleridir.¹⁴ İslamcı yazarlar, çocuğun okul hayatı başta olmak üzere gündelik yaşamını İslam'ın ritüellerine göre tanzim etmeyi öğrenmesi gerektiğini vurgularlar. Mümin çocuk, sabah ezanıyla uyanmalı, evinden dua ve besmeleyle çıkmalı sınıfına da aynı şekilde girmelidir. Derslerini 'ibadet yaparcasına' çalışmalı ve yatsı namazını kılar kılmaz uyumalıdır (Coşan, 1987d: 4). Yaz aylarını ise din eğitimi için bir imkân olarak görmeli; tatili dua ezberleme ve Kuran öğrenmeyle geçirmelidir (Coşan 1988c: 4). Özetle çocuklara tavsiye edilen, bilindik yaşamın akışını kesmeden, onun içinde kalarak İslami bir hayat kurmaktır. Bunun nasıl mümkün olacağı konusu ise çocuklara sunulan kültür ve medeniyet tahayyülüyle doğrudan ilişkilidir.

Yetişkinlere ve çocuklara birlikte nasihatler veren metinlerde ailenin asli görevi, çocuğu dinini öğrenmeye teşvik etmek olarak betimlenir. Dinin nesilden nesile aktarılmasında birincil rol kadınlarındır. Bu bağlamda yazarlar bir yandan 'mümin anne' tipini yüceltmış (Ör. Başyigit, 1989: 10-11) bir yandan da Batılı-seküler ailelerin çocuklarını ibadetten uzak tutmalarını tenkit edip üstü örtük bir biçimde sekülerizm ve Kemalizm eleştirisi yapmışlardır. Onlara göre ailenin vazifesini yapmadığı yerde devreye okulun girmesi elzemdir. Bilhassa öğretmen kökenli yazarlar, dindar öğretmenlerin eğitim sistemindeki varlığını seküler ailelerin çocukları için de bir kurtuluş olarak görür. Küçükleri ibadete teşvik eden öğretmenler, laik aileler ne yaparsa yapsın çocukları inançlı olarak

yetiştirecektir.¹⁵ Böylece İslamcılar Kemalizm'in öğretmenlere biçtiği kapsamlı rolü İslami hedeflere yönelik yeniden yorumlar ve yol gösterici öğretmen modelini kurtuluş/diriliş metaforlarıyla tamamlar.

Çocuklara öğretilecek dini yaşama ölküsü, yalnızca İslam'ın bireysel boyuttaki yeri ve anlamıyla (Dikmen, 1981) sınırlı değildir; bilâkis İslamcı grupların hegemonya projesinin bir uzantısı olarak kamusal alanı dine göre dizayn etme ve organik bir İslam toplumu kurma çabalarıyla birlikte düşünülmelidir. Örneğin Ramazan ayının geldiğini müjdeleyen bir yazıda yalnızca oruç tutmanın faydaları anlatılmaz aynı zamanda gündüz vakti lokanta, gazino gibi yeme içme mekanlarını işletmenin günah olduğu da ileri sürülür (Türkiye Çocuk, 1986a: 18). Sünni İslam'ı, dini ritüellerin yerine getirilmesinden doğan mutluluğu öne çıkaran bir yöntemle çocuklara anlatmayı tercih eden öykü ve şiirlere çocuk dergilerinde sıkça rastlanır (Ör. Atagün 1986a: 10-11). Bu durum İslamcı yazarların hitap ettiği kitlenin özgün niteliğine göre üsluplarını yumuşattığının bir göstergesidir. Bununla birlikte istisnalar da mevcuttur; örneğin şeytana uyararak ibadetten kaçmanın kişiyi cehennemlik yapacağını ileri süren, böylece dinin vaat ettiği ödülleri değil de yaptırımlarını öne çıkararak çocuklara mesaj veren metinlere rastlanır:

Namaz vakit olunca kılmak isteriz. Hele sabah namazına kalkmak isteriz. Anne babalarımız bizi çağırır, seslerini duyarız ama uyanmamış gibi yaparız. İçimizden bir ses daha çok genç olduğumuzu, yaşlanınca namaz kılacağımızı söyler. Bir başka ses havanın soğuk olduğunu söyler... İşte bunlar şeytanın kandırma vasıtalarıdır. Namaza kalkmamamızı o istemektedir. Eğer onunla cehennemde yanmak istemiyorsak sözünü dinlememeliyiz (Can Kardeş, 1981d: 6).

Kader başlığı tıpkı ahiret inancı gibi çocuk öykü ve masallarının ayrılmaz bir parçasıdır (Ör. Türkiye Çocuk, 1986b: 46-47). Kaderden kaçmanın mümkün olmadığını çocuklara anlatan metinlerde tevekkül sahibi olmanın altı çizilir (Ör. Şimşek, 1985: 10-122). Her türlü popüler ve seküler etkinlikten üstün tutulması salık verilen dini bayramlar (Söztutan, 1986: 18-19) ise ümmet fikrini güçlendirmeye yönelik bir bağlam içinde ele alınmış; bayram ve kandillerin çocuklara, ailelerine ve tüm İslam Alemi'ne bereket getirdiği fikri çocuk hikayelerinde işlenmiştir (Ör. Gündüz, 1989: 42-43). Ayrıca İslam peygamberi başta olmak üzere dini şahsiyetlerin yaşamları çocuklara örnek olması temennisiyle anlatılmıştır (örneğin Şahin Hoca, 1981: 7; Özçelik, 1987a: 5; Mercan, 1987a: 28; Mercan, 1987b: 13). Burada öne çıkan bir Müslüman'ın dünyalara bedel olduğu fikridir (Gülen, 1988: 7). Dini portreler haricinde sanat ve edebiyat dünyasından milliyetçi-muhafazakâr ya da İslamcı yazarlara da sıklıkla yer verilmiş, onların çocukların kültür evreninde yer alması arzulanmıştır.¹⁶

Erken cumhuriyet yıllarının bilimi müstakil bir unsur olarak yücelten bakış açısına karşılık Türk-İslam sentezci ve İslamcı metinlerde bilim dinin gösterdiği 'hakikat' ile uyumlu bir alan olarak tarif edilmiştir.¹⁷ İslamcı entelektüeller bilim ve teknolojinin İslami bir yorumunun elzem olduğunu düşünmektedir. Bunun da ilk adımı Müslümanların kendine gelmeleri ve bilimin Tanrıya ulaşmanın yolu olduğunu idrak etmeleridir. Bilimsel bilginin gelişmesinde İslam'ın çığır açtığı düşüncesi, müminin özgüveninin inşasında sıkça karşımıza çıkar. Astronomi konusu işlenirken İslam bilginlerinin astronomiyi Kuran'dan öğrendiklerinin ileri sürülmesi (Türkiye Çocuk, 1982a: 10) bu nedenle tesadüf değildir. Benzer bir durum çocuklara tıp alanı tanıtılırken de tekrarlanır. Ortaçağ Avrupası bir kez daha karanlık bir dönem olarak tasvir edilirken Müslüman bilginlerin kaydettiği ilerleme 1980'lerin çocukları için bir özgüven aşısına dönüşür:

Tıp ilmi, asıl mahiyetini İslamiyet ile buldu. İslamiyet insan hayatına önem veriyor, yaratılanı Yaratana hesabına sevmeyi emrediyordu. Peygamberimizin 'Ey Allah'ın kulları her derdin ilacı vardır. Araştırınız, bulunuz' hadisinde tıptaki gelişmelere teşvik vardı. Müslüman doktoralar değişik tedavi yolları denediler. Büyük büyük eserler yazdılar... Yüzyıllar boyunca cehaletin pençesinde kavrulan Avrupa, İslam bilginlerinin eserleri sayesinde gerçeği buldu. Teknik imkanlarını tıbbın hizmetine sokarak bu sahada faydalı gelişmelere öncü oldular (Can Kardeş, 1985c: 22).

20. yüzyılda Batı'nın ruhen olmasa da teknik olanakları sayesinde Kuran'ın mucizesini keşfettiklerine dair iddialar İslam'ın değerinin 'öteki' olarak kurulan Hristiyan Batı tarafından kabullenildiği imasını içinde barındırır. Buna göre "Avrupalılar geç de olsa İslamiyet'in insanlığın faydasına bir din olduğunu" anlamışlardır (Döğen, 1985: 7). Ötekinin aynasında kendini bilim referansı ile onaylama eğilimi İslamcılığın modern bir ideoloji olduğu gerçeğini bir kez daha gösterdiği gibi onun tıpkı Türk milliyetçiliği gibi Batıyla aşk – nefret ilişkisi kurduğu şeklinde de yorumlanabilir. İslamcılık ve Türk milliyetçiliği arasında bu bağlamdaki önemli fark, İslamcılığın Batı'yı salt Hristiyanlık üzerinden tanımlamasıdır ve sentez arayışını geride bırakmasıdır.

Batı'dan üstün İslam medeniyeti vurgusu, mikro alanların da İslam'ın üstünlüğüne göre tarif edilmesini beraberinde getirir. Çocuklara gündelik yaşamın içindeki bilgiler genellikle salt modern bilime değil İslam ve bilimin buluşmasına referansla anlatılır. Buna göre peygamberin temizlik kurallarını benimseyen çocuk hem sağlıklı olacak hem de peygamberin hoşnutluğunu kazanacaktır (Ören, 1986: 3; Özkan, 1987: 40). Sağlıklı olmanın bir diğer koşulu olarak anlatılan haramdan kaçıp helal yiyeceklere yönelmek öğüdü de vücudu kışlaya benzeten bir teşbihle tamamlanır: "Allah'ın helal kıldıklarını yiyip içelim. O zaman vücudumuz bir kışla olur, organlarımız Allah'ın askeri. Kâinattaki her

şeyle beraber Allah'a itaat eder, dünyada, hayattan zevk alırız, yaşamanın manası gelir" (Hekimoğlu İsmail, 1988c: 28). Dini göndermeler çocuklar için özetlenen bir yemek tarifinde de doğa yaşamını anlatan bir metinde de okuyucunun karşısına çıkabilir. Misal, yunusları tanıtan bir yazının içinde Yunus peygamber vardır (Hasanoğlu, 1994: 13). Kız çocuklarına yağda yumurta pişirmeyi öğreten bir metinde ise şu cümle karşımıza çıkar: "Sahi bunları yaparken yumurtayı tavukların karnına yetiştiren Allah'ı düşünmemek mümkün mü?" (Aynur Abla, 1981: 17). Dergilerde işlenen doğa ve bilim temaları sanki yalnızca Tanrının kudretini kanıtlamak için kaleme alınmıştır. Çocuklar her inceledikleri ve öğrendikleri konuda Tanrının sevgisini ve gücünü idrak etmeye yönlendirilir.¹⁸

İslamcı grupların medeniyet tasavvurunun bir diğer yönü coğrafyaya uzanır ve bir 'hayali cemaat' olarak ümmetin zihninde bütünleştirilen topraksallığa atıfta bulunur. Bilindiği üzere çocuklara kendi ülkeleri dışında hangi ülkelerin tanıtılacağı, bu süreçte hangi unsurların öne çıkarılacağı politik bir meseledir. Seküler yayınların medeniyet ölçütü olarak Batı'yı belirlemesini eleştiren İslamcılar, çocuklara Batılı ülkeler yerine İslam ülkelerini tanıtmış (Ör. Ahmedoğlu, 1981: 18, 19; Tanrıkulu 1983: 10, 11), bu sayede İslam ülkelerinde çocukların dinle kurduğu ilişkiyi öne çıkarmışlardır (Ör. Gül Çocuk, 1987a: 44, 45; İslamoğlu, 1987: 34, 35). Erken cumhuriyet çocuk yazınında etnik-ulusal kimliği nedeniyle yurt dışında ilgi gören Türk imgesinin yerini İslâm kardeşliğinde birleşmenin doğurduğu sempati almıştır. Ayrıca politikadan bilim dünyasına uluslararası şöhrete sahip kimselerin İslam'ı öven beyanları öne çıkarılarak çocukların İslam Âleminin bir parçası olmaktan onur duyması istenmiştir.¹⁹ *Gül Çocuk*'ta "Dünya Çocuklarından" başlığıyla her sayı yayınlanan mektupların ortak özelliği Müslüman coğrafyalardan gelmeleridir. Çocuklar Arapça öğrenmeye ve Müslüman coğrafyalardaki 'şuurlu Müslüman çocuklar' ile mektup arkadaşlığı yapmaya teşvik edilir (Coşan, 1988b: 4). *Türkiye Çocuk*'ta Arapça öğreniminin altını çizen Ören (1984: 5) ise bunu gerekçelendirirken 1980 sonrasının dünyasında değişen ekonomik parametrelerine atıfta bulunur. Ona göre petrodolara endeksli bir dünyada Arapçanın okullara girmesi doğal karşılanmalıdır. Böylece ekonomik çıkarlar ve kültürel gelişim birlikte sağlanabilecektir.

İslamcı grupların din, coğrafya ve dil bağlamında kurduğu dünya, Kemalizm'in ulusal kimlik ve Batı medeniyetini bir madalyonun iki yüzü haline getiren kavrayışına bir meydan okuma niteliğindedir. Bu meydan okuma, aslen kolektif aidiyet ve belleği dönüştürmeyi amaçladığından bütün tarihi İslam üzerinden yeniden yazar. İslamcılığın ulusal kimlik revizyonuyla doğrudan ilişkili olan 'köklere' dair arayışta genellikle İslâm'ın doğuşu milât alınır.²⁰ Bu tutum, İslam öncesi Türklüğü öven seküler milliyetçi anlatının alternatifidir. Ele

alınan çocuk dergilerinde İslam tarihinden hikayelerin yanı sıra Türk tarihinin de bütünüyle İslam üzerinden anlatıldığı görülür. Cumhuriyetin kuruluş dönemi tarih yazımında -istisnalar haricinde- dışarıda bırakılan Osmanlı Tarihi, 1980 sonrası Türk-İslam sentezci ve İslamcı çocuk dergilerinin odak noktaları arasındadır. Osmanlı devlet düzeni ve toplumsal yaşamı, tüm değişimlerden muaf tutularak idealleştirilir ve bu haliyle ikinci bir Altın Çağ inşa edilir. İslami ahlâk, Müslümanlar arası dayanışma ve paternalist devlet temaları üzerine kurulu Osmanlı idealizasyonu çocuk dergilerinde kimi zaman tarih sayfalarında kimi zaman hikayelerde karşımıza çıkar (ör. Miroğlu, 1986a: 32; 1986b: 32). Ayrıca erken cumhuriyet döneminin çocuk dergilerinde kısmen yer alan ve fakat 1950'li yıllardan itibaren milliyetçi-muhafazakâr ve İslamcı siyasetlerin tarih anlatısında öne çıkarılan Malazgirt Savaşı ya da İstanbul'un fethi gibi temalar, 1980'lerin mümin çocuk inşasını hedef alan çocuk yayınlarında sıkça işlenmiştir. Özellikle İstanbul'un fethinin yıl dönümlerinde dergiler özel sayılar çıkarmış, İslamcı grupların fetih etkinliklerini çocuklara duyurmuşlardır. Dikkatleri çeken tarihi olayların tamamen İslam referanslarıyla aktarılması ve yaşanan gün için ilham kaynağı olarak gösterilmesidir (Ör. Türkiye Çocuk, 1982b: 25; Sancar, 1987: 5). Böylece İslamcılığın Cumhuriyet modernleşmesinin karşısına koyduğu Osmanlı idealizasyonu, bir kez daha İslamcı analiz ve taleplerin 'geçmişe dönme' ya da 'geçmiş ihya etme' yörüngesinde hapsolmasına neden olmuştur (Aybudak, 2016: 24).

Ulusal Sınırları Aşan 'Mücahit Çocuk'

Osmanlı-Türk modernleşmesinde çocukluğun politik inşası militarist kaygı ve hedeflerden bağımsız değildir. Balkan Savaşları ile başlayan süreçte Türk çocuğu savaşkan bir figür olarak tarif edilmiş, çocuğa yüklenen bu misyon erken cumhuriyet döneminde ve sonrasında ders kitaplarından çocuk edebiyatına uzanan geniş bir spektrumda canlı tutulmuştur (Kancı ve Altınay, 2007; Öztan, 2012: 76-94). Çocuğu kahraman bir cengâver ya da savaş mağduru olarak betimleyen anlatıların büyük bir bölümü doğrudan Türk tarihinin bir parçasıdır ve Türk ulusal kimliğinin yeniden üretilmesi hedefine yöneliktir. 1980 sonrasında Türk-İslam sentezci çocuk yayınları, Türklüğün İslami kısmına vurgu yaparak eril-militarist anlatıyı popüler mecralara taşımıştır. *Türkiye Çocuk* hem Türk ordusuna yönelik övgülerin (Çibir, 1984: 41-42) hem de İslam ordularına dair atıfların beraberce çocuklara sunulmasının somut bir örneğidir.

İslamcı yazarlar, Kemalist literatürde kurucu bir rol üstlenen I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı kahramanlık anlatılarına müstakil bir ilgi göstermemişlerdir. Tek istisnası işgal ya da savaş günlerinde dini simgeleri korumak için kendini feda eden çocuk kahramanlardır.²¹ Buna mukabil mümin çocuğun yetiştirilmesini

amaçlayan yayınlarda İslâm peygamberinin ve ilk Müslümanların savaşlarını anlatan metinlerin büyük bir ağırlığı vardır (Ör. Suruç, 1982: 19, Atagün, 1986b: 4-5). Çocuk mücahitler bu anlatının önemli bir parçasıdır²² ve tüm anlatı kafirler ve Müslümanlar olarak ikiye bölünmüş bir dünya üzerine inşa edilmiştir. ‘Kafirler’ yense bile mağlup, ‘inançlılar’ yenilse dahi muzafferdir (Atagün, 1983b: 18). Daha yakın dönemi konu alan örneklerde de kahramanlar etnik ya da ulusal kimliklerinden ziyade Müslüman olmalarıyla savaş anlatılarının içinde yer almıştır. Cephede ve cephe gerisinde Müslümanlara yardım edenler hep Müslümanlardır (Ör. Atagün, 1982: 34-35). İslam için savaşmanın yetişkinlerin olduğu gibi çocukların da asli vazifesi olduğunu iddia eden metinlerde çocuklar geleceğin fatihidir; İslam’ın şahlanması için teminatıdır. Mümin çocuk ile mücahit çocuk aynı madalyonun iki yüzü gibidir. Şiirler, öyküler ona adanır; yaşlılarına örnek olarak o gösterilir.²³

İslam kardeşliği mesajının altının çizildiği çocuk yayınları Dar’ül Harp ve Dar’ül İslam ikiliğini yeniden üretmiştir. Dar’ül İslam ulus-devletin ötesinde bir aidiyet formu olarak İslamcı siyaset tarafından yeniden yorumlanmış ve İslam medeniyeti anlatısına dahil edilmiştir. Bu bağlamda ulusal sınırlar mücahit çocuğun sınırları değildir. Müslüman çocuk, gerektiğinde İslam adına diğer Müslüman coğrafyalarında da ‘kafir’ ile savaşır ya da savaşanlara yardım eder. Buna paralel olarak çocuk yayınlarında kahramanlık hikayesi anlatılanlar yalnızca Müslüman Türkler değildir. Afganistan ve Filistin başta olmak üzere savaşın ya da silahlı mücadelenin olduğu her coğrafyada Müslümanlara ait destansı bir öykü bulunur.

Müslümanların maruz kaldığı zulüm anlatısı, çocuklara yönelik anti-komünizm ve anti-semitizm propagandasının kesişim noktasıdır. Soğuk Savaş atmosferinin damgasını vurduğu bu anlatımlar içerik açısından yetişkinler için üretilen metinler ile paralellik göstermiştir ve kolektif mazlumluk mitini Müslümanlık özelinde yeniden üretmiştir. Örneğin sosyalist ülkelerde Müslümanların ‘özlerini’ korumak ve dinlerini öğrenmek için verdiği mücadeleleri konu eden yazı ve öyküler (Can Kardeş, 1981b: 11, Coşan, 1988d:4) silahsız birer direniş anlatısıdır. Fakat 1979’da SSCB’nin Afganistan’ı işgal etmesi sonrasında mücahitlerin başlattığı silahlı mücadele bu direniş anlatısına yeni bir boyut katmış; anti-komünizm ile ‘İslam için savaş’ temalarını birleştirerek İslamcılık üzerinde derin bir etki yaratmıştır (Hoodbhoy, 2005). 1980’lerin başından itibaren İslamcı yayınevleri Afganistan savaşını konu alan telif ve çeviri kitaplar yayınlamıştır (Ör. Bozgeyik, 1981; Dağcı, 1985). Dönemin İslamcı yayınlarında şiddet dili, Özçetin’in (2014: 331) ifade ettiği gibi görsel ve sembolik öğelerle takviye edilmiş; afişlerde, el ilanlarında, dergilerde mücahitler, kan ve silah görselleri bolca kullanılmıştır. Çocuk yayınları da bu sembolizmden bağımsız değildir.

Afganistan vesilesiyle dile getirilen cihat çağruları 1980'lerin İslamcı literatüründe ümmetçi fikirleri besleyen önemli bir unsurdur. Pratikte de bu gündem İslamcı grupların yardım kampanyaları ve inceleme gezileri adı altında organize olmasını kolaylaştıran bir etki yaratmıştır. Bu dönemde Türkiye'den Peşaver'e giden kimi İslamcı yazarlar, izlenimlerini cihat ve ümmet temasını kuvvetlendirecek bir üslupla okuyuculara aktarmışlardır. Peşaver'deki talim kampları Kepel'in (2001: 156) ifadesiyle uluslararası İslamcılığın kültürel harmanına mekân oluşturmuştur. Dünyanın farklı bölgelerinden Afgan mücahitlere desteğe giden Müslümanların farklı kültürleri ve din yorumları birbirleriyle etkileşime girmiştir. Türkiyeli İslamcılar askeri ve dini eğitimin eşanlı sürdürüldüğü bu kampları ümmet fikrinin ete kemiğe bürünmüş hali olarak değerlendirmiştir. SSCB askerine karşı savaşan mücahitlerden tüm Müslüman çocukların haberdar olmasını isteyen yazarlar, "Ezeli düşman Moskof" imgesini (Öztañ, 2011) yeniden üretecek bir biçimde Afganistan'daki çatışmalara (ör. Harputlu, 1981: 27) ve Pakistan'daki muhacir kamplarına sütunlarında geniş yer ayırmıştır. İslamcıların nazarında Afganistan artık bir ülke adı değil bir direniş ve diriliş sembolüdür; adını taşıyan çizgi romanlar, onu anlatan roman ve öyküler yazılır.²⁴

İslamcılara göre Afganistan'daki savaş 'inançsızlar' ile 'müminler' arasındadır ve ümmet dayanışmasının bir gereği olarak mücahitlerle omuz omuza savaşmak gerekir. Buna paralel biçimde işgalin ilk yıllarından başlayarak Afganistan'daki mücahitlerin dünyadaki Müslümanlardan yiyecek ve silâh yardımı beklediği duyurulur (Can Kardeş, 1981c: 7). Kermes ve benzeri yardım faaliyetleri ile mücahitler için para toplayan İslami dernekler bu etkinlikleri çocuklara dergiler aracılığıyla duyurmayı ihmal etmez (Gül Çocuk, 1988a: 29). Genel kanı, Türkiye haricindeki İslâm ülkelerinin Afganistan'a yeteri kadar sahip çıkamadığı yönündedir. Halbuki Körfez ülkelerinden ve ABD'den mücahitlere azımsanmayacak miktarda yardım gelmiş, Pakistan bu yardımların dağıtılmasında aracı bir rol üstlenmiştir. İslamcı yazarlar, söz konusu çocuklar olduğunda mücahitlere desteğin farklı biçimler alabileceğini savunurlar. Örneğin savaşa bilfiil katılmayan Türkiye'deki Müslüman çocuklar, mücahitlerin Marksistler ile mücadelesine duayla destek vermeye çağrılır.

Savaş sürüyor, cihad sürüyor... Dünya Müslümanlarının Afganistan'a yeterince yardım ettikleri ne yazık ki söylenemez. Zaten onlar da önce Allah'a güveniyorlar. Bir an önce şehitlik şerbetini içmeye can atıyorlar. Bu güzel insanlar dualarımızı bekliyorlar. Dualarımız onlarla olsun. Cihadlarının kısa sürede zaferle sonuçlanması için dua edelim Rabbimize. Afganistan üzerine düşünelim. Aynı oyunlar, bakarsınız bir süre sonra bir başka İslam yurdunda meydana gelebilir (Özçelik, 1987b: 28).

Türkiye'nin de tıpkı Afganistan gibi komünist bir işgal girişimine maruz kalabileceği iması hegemonik beka söylemini yeniden üreten bir özelliğe sahiptir. Böylece yurt savunması ve cihat, ulus ve ümmet arasındaki çizgi silikleşir. Aynı dönemde cihat fikrini popüler kılmak adına İslamcıların çocuklar için cihat temalı yarışmalar organize etmesi tesadüf değildir.²⁵

Mücahit çocukları anlatan metinler ile erken cumhuriyet yıllarında üretilen Kurtuluş Savaşı çocuk kahramanlığına dair anlatılar arasında kurgusal nitelikleri açısından bazı benzerlikler vardır. Her ikisinde de kahramanlık hikâyeleri dinleyen, cephe ve cephe gerisinde büyüklere yardım eden, vatan savunması yapan fedakâr çocuklar resmedilir. Ancak İslamcı tahayyülde medresede okuyan, Kuran ezberleyen mücahit çocuk yalnızca savaşın değil dinsel bir kültür evreninin de içindedir, bununla gurur duymaktadır ve ailesini mümin olarak şerefliendirmektedir (Yıldız, 1987: 42-43). Peşaver'deki kamp izlenimlerini kaleme alan Bulaç'ın (1987: 44) yetim ve öksüz Afgan çocuklarının acılarını hafifleten şeyin büyüdülerinde savaşa isteği olduğunu belirtmesi bu şablonun nasıl tamamlandığını göstermektedir. Pakistan'daki kampların yanı sıra Türkiye'ye sığınan Afgan ailelerine de sayfalarında yer veren Gül Çocuk Dergisi (1987f: 11-14), Rus mezaliminden bahseden Afgan göçmenlerini gündemde tutarak ümmetçilik ile militarizmi aynı potada eritmeyi sürdürmüştür.

Müslümanların 'dirilişi' iddiasını kapsayan militarist anlatı, 1980'lerin ikinci yarısında Filistin sorunu bağlamında da karşımıza çıkmaya başlar (ör Karaçam, 1988b: 3). Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) başını çektiği ve uzun süre seküler bir mücadele hattının belirleyici olduğu Filistin davasında 1970'lerin sonlarından itibaren bir ricat dönemi yaşanmıştır. Bu esnada İran İslam Devrimi ve Afganistan örneğinden etkilenen dini gruplar Filistin davasını İslâmci ideallere uygun bir biçimde dönüştürmeye çalışmıştır. Müslüman Kardeşler'in Filistin kolu olarak kurulan Hamas ve İslami Cihad bu dönüşümde kritik bir rol oynamıştır (Milton-Edwards, 1992; Kepel 2001: 140-141). Seküler Arap milliyetçiliği irtifa kaybederken Filistin davasının İslamileştirilmesi süreci hız kazanmış, cihat fikrine eklenen yeni bir eylemlilik dalgası baş göstermiştir.

Türkiye'deki İslamcı gruplar Filistin sorununu sözü edilen İslamileştirilme süreci sonrasında gündemlerinin ön sırasında tutmaya başlamıştır. Buna paralel olarak çocuk dergilerinde Filistin Müslümanların ortak davası olarak işlenir; kimi zaman yaralı bir anne, kimi zaman tutsak bir Müslüman olarak betimlenir: "Namazlarınız nasıl namaz oluyor ben tutsak oldukça. O kutlu ibadet ki benim üzerinde bir armağan olarak verildi size. Lokmalarınız nasıl boğazınızdan geçiyor. Benim çocukların yani sizin kardeşleriniz hem savaşa hem açlığa direnirken?"

(Yenigün, 1988: 5). Bu ve benzeri çağrılar Filistin davasına doğrudan destek olmaktan ziyade Filistinli Müslümanlar ile duygusal bağ kurmaya davettir.

Birinci İntifada esnasında cihat Filistin davasına sıkı bir biçimde eklemlenir (Milton-Edwards, 1992). Filistinli çocukların İsrail askerlerine direnmesi sınırları aşan mücahit çocuk imgesiyle bütünleşir. Buna göre Filistinli erkek çocukları da Afgan kardeşleri gibi savaşçı olmak istemektedir. Türkiye'deki İslamcı dergiler önce çeviri metinlerle konuyu sayfalarına taşır. Örneğin Arapçadan çevrilen bir hikâyede okulu İsrail uçakları tarafından bombalanan çocukların şaşkınlığı ve öfkesi anlatılır. Enkazın yanı başında bir erkek çocuk, mahzun kız çocuğuna büyüyünce pilot olacağını söyler (Yusuf, 1987: 6). Kastettiği savaş pilotu olmaktır. Bu anlatı seküler-milliyetçi metinlerde gördüğümüz kurgunun Filistin'e uyarlanmış hali gibidir. Hem erkek çocuk-savaşçılık hem de intikam temalarını içermiştir. Çocuk yayınlarında örtük bir biçimde karşımıza çıkan Dar'ül Harp ve Dar'ül İslam kavramları İslam'a göre tanımlanan bir vatan anlayışını güncel kahramanlık hikayeleri üzerinden gündemde tutacaktır. 1990'larda Müslümanların tarafı olduğu sıcak çatışmalarda cihat bir kez daha bu kavram setinin önemli bir parçası olarak tedavüle sokulacaktır.

Çocuklara İslamcı Siyasetin Dinamiklerini Öğretmek

1980 sonrası İslamcı gruplar, kamusal alanda adım adım dillendirdiği taleplerini ve bu taleplere dair seküler politik aktörler ile yaşadığı gerilimleri toplumsal açıdan görünür kılmaya çalışmıştır. Bu çaba, yalnızca yetişkinlerin dünyasıyla sınırlı bir çaba değildir; çocukların da sözü edilen tartışmalardan haberdar olması istenmiştir. İslamcı çocuk dergileri, özellikle kısa haber sayfalarıyla gündem aktarımının ana mecralarından birine dönüşmüştür. Güncel politik tartışmanın çocuk yayıncılığına yansıtılması, çocukları tam manasıyla kavramalarının mümkün olmadığı metaforlar, imalar ve aktör – olay silsileleriyle baş başa bırakmıştır.

Toplumsal huzurun ancak İslami yaşam kodlarına dönmekle mümkün olduğunu düşünen İslamcı ve Türk-İslamcı yazarlar, çocuk yayınlarında 12 Eylül askeri darbesinin de iddiası olan asayiş ve beka fikrini ön plana çıkarırlar. Asayişin zıddı olarak tarif edilen anarşinin kaynağı ise gençlerin dinden uzaklaşmasıdır (Ör. Canan, 1988: 11). İslamcı özelliği belirgin çocuk dergilerinde 1980 öncesindeki çatışmalı süreci çocuklara doğrudan anlatan metinlere pek rastlanmaz ancak öykülerde bu döneme dair dolaylı göndermeleri bulmak olasıdır. Örneğin bir postacının iş gününü anlatan öyküde, oğlu 'anarşiye' bulaşmış ve ceza almış bir babanın 'bu gençleri biri kurtarmalı' feryadına yer verilir. Postacıya babanın haykırışını anımsatan ise çamurda debelenen yavru kediler ve onu kurtarmaya

çalışan anne kedinin çaresizliğidir (Dayan, 1982: 9). Türk-İslamcı vurguları güçlü olan *Türkiye Çocuk*'ta ise 1980 öncesine dair daha doğrudan ifadeler vardır. Özal hükümetiyle sürdürülen 12 Eylül restorasyonu övülürken öncesi karanlık bir dönem olarak resmedilir. Darülaceze'ye bayram ziyareti gerçekleştiren bir yazarın orada dönemin vali ve belediye başkanını görmesi ve bunu devletin kaydettiği ilerlemeye yorması sözünü ettiğimiz doğrudanlığa örnektir:

Bu iki zati orada görünce düşüncelerimiz ta gerilere gitti. Teröristlerle beraber olaylara karışan valileri, sırf militan beslemek için Belediye'yi dolduran Belediye Başkanlarını düşündük. Meğer Devletimiz ne mesafeler kat etmişti! Daha çokluk çocuğu ile bayramlaşmadan kimsesiz çocuklarla bayramlaşmaya gelen, onlara hediyeler getiren valiler, başkanlar kazanmışız. Bin şükür! (Özcan, 1985: 10).

Bu ifadeler İslamcı yazarların en azından bir bölümünün Özal döneminden genel hatlarıyla memnun olduğunun ifadesidir. Çocuklara aktarılan güncel tartışmaları laiklik, başörtüsü ve İmam Hatip Okulları başlıkları altında toplamak olasıdır. Cumhuriyetin laiklik uygulamalarına muhalefet etmek, erken cumhuriyetten çok partili yaşama İslamcı grupları birbirleriyle ortaklaştıran temel noktadır. Politik olarak 1970'lerde Millî Görüş çizgisinde yansımaları bulan bu yaklaşım kendisini kültürel alanda İslamcı metinlerde de göstermiştir. Yetişkinler için yazılanlardan farklı olarak İslamcı çocuk dergilerinde, rejimin laiklik anlayışı genellikle dolaylı bir biçimde ve kimi zaman mizahi bir üslupla tenkit edilmiştir. Laikliğin birkaç kuşağı İslam'dan kopardığı, onları kültürüne yabancılaştırdığı iddiası okuma parçalarının içine yedirilmiştir. Örneğin Hekimoğlu İsmail müstear adıyla yazan Ömer Okçu hikayesinde genç bir fabrika müdürünün kendisinden İslam'ı öğreten bir kitap istemesini anlatır. Müdürün kardeşi İsviçre'de evlenmek istemiş, sevgilisinin annesi Kuran'ın tercümesini okuduktan sonra damadın Kuran'a uygun davranması şartıyla evlenmelerine izin vermiştir. Ancak bir süre sonra eşinin kocasının Kuran'a göre davranmadığını söylemesi üzerine evliliğinin biteceğinden korkan damat ağabeyinden İslam'ı anlatan bir kitap istemiştir. Yazarın şaka kisvesi altında söylediği şu sözler üstü kapalı bir laik rejim eleştirisi olarak değerlendirilebilir:

Türkiye'de evlenen erkeklere maaşını, arabasını sorarlar. İsviçrelilere ne oluyor ki dini, imanını sorup Kur'an'dan da imtihan ediyorlar? Bizim Batı hayranları duymasın İsviçreli kadına gerici ve yobaz der, İsviçre'yi medeni yapmaya çalışırlar. Hele hele kadıncağızın 'Kur'an'a uymazsan kızımı alırım' demesi Medeni Kanun'a muhalefetten suçtur. 163. Maddeye göre 6 sene hapis yatması gerekir, eğer Türkiye'de olsaydı (Hekimoğlu İsmail, 1987: 29).

İslamcı siyaset, moral değerlerin sınırlarını belirleme mücadelesinde kadınları İslamcı projenin merkezine yerleştirmiştir (Toprak, 2005: 169). Toplumsal

cinsiyet rollerindeki hızlı değişimin neden olduğu kaygılar, İslamcılarının yaşamını İslami kurallar üzerine bina etmeyen kadınları ötekileştiren söylemini keskinleştirmiştir. Ahlaki çöküşün kanıtı olarak gösterilen kadınların ortak özelliği İslam'a göre giyinmemesi ve sosyal yaşamda bağımsız bir özne olarak hareket etmesidir. Zıddı olarak tahayyül edilen mümin kadın ise tesettürüyle ve İslam kurallarına uyarak yaşamın içinde yer alan kadındır.

Kadınlar üzerinden yürütölen tartışma, 12 Eylül sonrasında türban/başörtüsüne indirgenmiş bir siyasi mücadeleye dönüşmüştür. 1987'de Yüksek Öğretim Kurumu'nun (YÖK) türbanlı öğrencilerin üniversiteye girmesini yasaklayan bir karar alması İslami kesimlerde büyük bir tepki yaratmış²⁶ ve tepki doğrudan İslamcı yayın faaliyetlerine yansımıştır. Bu konjonktürde 'başörtüsüne özgürlük' sloganı etrafında eylemlerin örgütlenmesi İslamcı siyaseti hem görünür kılmış hem de İslamcı grupların kitle mobilizasyonunu kuvvetlendirme stratejisinin bir parçası haline gelmiştir. Aynı zamanda bu kampanyalar kamusal alan üzerindeki politik tartışmayı alevlendirmiş, Müslüman kadın kimliğini dönüştürmüş, sonraki yıllara damgasını vuracak türban politik bir simge midir değil midir tartışmasını tetiklemiştir (Göle, 1996; Hermann, 2003: 267-268). Kadınların ve her yaştan kız çocuklarının tesettürlü resmedildiği İslamcı çocuk dergileri İslamcı grupların taleplerine paralel bir yayın politikası izlemiştir. Türban sembol olarak yaşı, mekânı ve zamanı aşarak dişı bedeninin örtüsü olmuştur.

1980'lerin ikinci yarısında İslamcı aktivistlerin bir bölümü türban konusunu daha çok dini özgürlükler üzerinden ve insan hakları bağlamında gündemde tutmayı yeğlemiştirlerdir. Çakır'a (2000: 61) göre insan hakları vurgusu, İslamcı olmayan kesimleri türbana sahip çıkmaya davet etmenin yoludur. Bu politik tercih, çocuklara kimi zaman ironik olduğu düşünölen güncel örneklere referansla aktarılmıştır. Örneğin *Gül Çocuk*'ta İnsan Hakları Derneęi tarafından düzenlenen bir uçurtma festivalinde, üzerinde büyük harflerle 'Önce Başörtüsü' yazılı uçurtmanın haberi yapılmıştır. Uçurtma sahibi, dernek yetkililerinin uçurtmasını şenlikten çıkarmak için her yolu denediğini iddia etmiştir. Altı çizilen çelişki, temel bir hak olarak görölmesi gereken bir talebin İnsan Hakkı Derneęi tarafından hoşgöröyle karşılanmamasıdır (Gül Çocuk, 1987b: 42). Hal böyleyken üniversitede türban yasağının bir insan hakları sorunu olarak gündemde tutulmasına itiraz eden bazı İslamcı grupların olduğu da unutulmamalıdır. Zira türbanın bu şekilde savunulmasının onun dini ve siyasi içeriğini geri plana ittiğini düşünmüşlerdir (Çakır, 2000: 61).

1980'lerin İslamcı siyasetinde bir diğer önemli başlık İmam Hatip Okullarıdır ve okullarla ilgili tartışmalar çoğunlukla başörtüsü tartışmalarını da içermiştir. İmam Hatip Okullarının sayısının arttırılması ve ebeveynlerin çocuklarını bu okullara

göndermeleri konusunda teşvik edilmesi çok partili hayat boyunca İslamcı grupların temel mücadele alanlarından biridir. 1980 sonrasında bu konudaki çaba gözle görülür bir biçimde artmıştır. Özal'ın neoliberal-muhafazakâr iktidar stratejisine uygun bir biçimde Milli Eğitim Bakanlığı İmam Hatip Okullarının sorunlarıyla daha çok ilgilenir olmuş (Özta, 2019) ve hükümetin bu yöndeki icraatları İslamcı gruplar tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. İslamcı çocuk dergileri, daha çok sayıda öğrencinin İmam Hatip Okullarına ilgi duymasını sağlamak için bu okullardan haberlere özel bir yer vermiş, okulların başarılarına dikkat çekmiştir (Ör. Gül Çocuk, 1987c: 42). Bilhassa taşrada kurulan İmam Hatip derneklerinin -sünnet merasimleri gibi- çocuklara yönelik hayır işleri dergilerin sayfalarında kendisine yer bulmuştur (Ör. Gül Çocuk, 1987e: 33). Aynı tespiti Kuran kursları ve gayri resmi biçimde açılan medreseler için de tekrarlamak mümkündür. Çocuk dergilerinde müftülerle, Kuran Kursu hocaları ve öğrencileriyle yapılmış söyleşilere yer verilmiştir (Gül Çocuk, 1988b, 1988c).

Çocuklara sunulan metinlerde başörtüsü ve İmam Hatip Okulu başlıklarının nasıl birleştirildiğini göstermesi açısından Gündüz'ün *Elif ile Gülbahar* (1987b: 26, 27) adlı hikâyesi ilginç bir örnektir. Elif ve Gülbahar ilkokulu beraber okuyan iki yakın arkadaştır. Elif İmam Hatip Okulu'na, Gülbahar ise orta okula yazılır. Çünkü Gülbahar'ın annesi İmam Hatip'e giderse başörtüsü bağlaması gerektiğini, başörtüsünü de aslen hizmetçilerin ya da yaşlı kadınların bağladığını söylemiştir. Elif bu sözlere içerler ama Gülbahar ile arkadaşlığına devam eder. Ta ki bir gün Gülbahar onu diğer arkadaşlarını da davet ettiği çay partisine çağırına kadar. Babası Almanya'ya çalışmaya giden ve kızına oradan hediyeler gönderen Gülbahar'ın kozmetik malzemeleriyle dolu odası Elif'e çok tuhaf gelir. Elif'in bakışlarından rahatsız olan Gülbahar arkadaşının başörtüsünü çekiştirince arkadaşlıkları sona erer. Buraya kadar yazar, muhafazakâr savunmacı tahayyülün dejenere (Batılı) ve otantik (dindar) stereotiplerini çocuk kahramanlara adapte eder. İki çocuk, adeta birbirleriyle mücadele halindeki iki evreni/dünyayı algılayış biçimini simgeler. Buna göre otantik olan İslami ahlâkın, dejenere olan ise sekülerlik ile özdeşleştirilen sınıfsal kibir ve müteceviz tavrın vücuda gelmiş halidir.

Kendini süse kaptıran Gülbahar okulda başarısız olur ve babası tarafından Almanya'ya götürülür. Yazar yıllar sonra Elif ve Gülbahar'ı karşılaştırır. Her ikisinin de başörtüsü vardır. Lakin Gülbahar'ın başörtüsü onun yakalandığı hastalık sonrası dökülen saçlarını kapamak içindir. Yazar, başörtüsünü küçümseyen kıza böylesi bir musibet ile cezalandırmıştır ve ona şunları söyler: "Allah rızası için kapatmadığım başımı şimdi utanç belasına kapatıyorum Elifciğim..." (Gündüz, 1987b: 27). Böylece hidayet romanlarında tekrarlanan pişmanlık ve hakikati bulma süreci çocukluk bağlamında yeniden üretilir.

Bitirirken...

İslamcılık, politik tutumların İslam referansı ile buluşturulduğu ve İslam'ı politik sistemin kalbine yerleştirmeyi amaçlayan bir ideolojidir. Geleneksel İslami kavramları politik bir hedef doğrultusunda dönüştürmüş ve yaygınlaştırmıştır. Bu çalışma İslamcılığı Türkiye özelinde ve 12 Eylül darbesiyle başlayıp 1980'lerin sonuna kadar geçen dönem içinde spesifik olarak 'mümin çocuk' inşası bağlamında ele almıştır. Türkiye'de 1980 sonrasında İslamcı siyaseti analiz eden metinler bu dönemi bir 'uyanış' olarak betimlemiştir. Kimi yazarlara göre İslamcılık sistem karşıtı, 'devrimci' bir politik atak yapmış kimilerine göre ise liberalizme ve demokrasiye yakınlaşmıştır. İlk görüşü savunanlar İslamcı siyasetin enternasyonalist ve militan yanına vurgu yapmışlar, ikinci görüşü savunanlar ise İslamcı çevrelerin 1980'lerin sonlarından itibaren yürüttüğü çok hukukluluk ve sivil toplum tartışmalarını Batı tipi çoğulcu demokrasi ile uzlaşmanın bir kanıtı olarak görmüşlerdir. Özal dönemindeki liberalleşmenin İslamcılığı demokratik ilkeler bağlamında 'olumlu' etkilediği iddiası da bu bağlamda ileri sürülen fikirlerden biridir. Türkiye İslamcılığın çeşitli kolları gerçekten de Özal'ın merkez sağcılığından etkilenmiştir. Ancak bu etkilenmeyi daha çok serbest piyasa ekonomisi ile eklemlenme bağlamında düşünmek gereklidir. İslamcı gruplar modernitenin sunduğu teknolojik imkanlardan, ekonomik faaliyetlerden, finansal yapıdan uzak değildir. Onların modernite eleştirisi, seküler değerlerin İslami değerlerin yerine geçmesine ve kamusal alanın seküler kodlara göre dizayn edilmesine yöneliktir.

Hal böyleyken dindar neslin inşasını hedefleyen yayınlara bakıldığında İslamcılığın dini özgürlükler vurgusu dışında siyasal liberalizme ve demokrasiye meylettiğine dair somut bir veriye ulaşmak mümkün değildir. Hatta demokrasi bağlamında şüpheli tutum kendini göstermeye devam etmiştir. Aynı tespiti Batı'ya yaklaşımın değiştiği iddiası için de tekrarlayabiliriz. İslamcılığın kamusal alanı İslam'a referansla dönüştürme hedefi, 1980'lerin ikinci yarısında seküler Batı ile İslam Âlemi arasındaki kültürel farkları belirginleştirmeyi ve 'İslam medeniyeti' vurgusunu içermiştir. Çocuk yayınlarında Müslüman ülkelerden ve İslam dayanışmasından övgüyle bahsedilirken Batı'ya, Batılı demokratik kurumlara dair olumlu örnekler rastlamak oldukça zordur. Üstelik menşenin Batılı olduğu düşünülen alışkanlıklara karşı İslamcılığın doğuşundan itibaren göze çarpan reaksiyoner tutum kentleşme ve tüketim kültürü eleştirilerini kapsayarak sürdürülmüştür. Bu sürekliliğin arkasında Batılılaşmayı dinden uzaklaşma ve kültürel asimilasyon ile bir görme eğilimi yatmaktadır.

1980'ler, Seyyid Kutup'un etkisiyle 'Egemenlik Allah'ındır' sloganının İslami akımlarda popüler olduğu bir dönemdir. İslamcı gruplar bir yandan erken

cumhuriyet yılları laiklik uygulamalarını 'din düşmanlığı' olarak tarif etmekte bir yandan da laikliğin İslam'ın özüne uymadığı tezini işlemektedir. 12 Eylül sonrasında Türk-İslam sentezci niteliği daha ağır basan çocuk yayınlarında laiklik tartışması yapılmısa da dini kimliğin ve ritüellerin kamusal alanda daha görünür olması gerektiği düşüncesi sıkça işlenmiştir. 1980'lerin ikinci yarısındaki İslamcı tezleri önde olan yayınlarda ise özellikle üniversitedeki türban yasağı akabinde laiklik uygulamaları daha net ifadelerle eleştirilmiş; İslamcı simgelere geniş yer verilmiştir.

Laiklik ile dindarlığın birbirine zıt iki kavram olarak kurgulanması ve politik alanda İslamcılık ve seküler politik güçler arasındaki tansiyonun belirli bir dozda çocuklara aktarılması İslamcılığın mümin nesil yetiştirme projesinin bir parçasıdır. İslamcı yazarlar, çocuğu sosyal, kültürel ve politik ikilikler üzerine inşa edilmiş bir dünya ile karşı karşıya bırakır. İyiler ve kötülerini birbirinden ayıran ölçütlerin tümü İslam'a endeksli. Hal böyleyken 'çocukluk âlemi' de inanç ekseninde ikiye bölünmüş, inançsız çocukları İslam'a çağırarak, yaşıtından kategorik olarak üstün görülen mümin çocuğun vazifesi haline getirilmiştir. Çocuk tıpkı mümin yetişkin gibi İslam'ı temsil eden ve İslami kuralları tebliğ eden bir varlık olarak görülmüştür. Hatta seküler rejimin kitleleri dine yabancılaştırdığını düşünen İslamcılar, çocuğu yetişkinlere 'hakikatleri' gösteren minyatür bir özneye dönüştürüverirler. Bu bakımdan yetişkinlerin rehberliğine vurgu yapan erken cumhuriyet yıllarındaki kurgudan farklı bir kurguyla karşılaştığımızı ifade edebiliriz.

İslamcı külliyatta maddi ve manevi kalkınma arasındaki denge mümin çocuğun omuzlarına yüklenmiştir. Dergilerde çocuklara 'mucizelerin' yanı başında bilimsel gelişmelerin anlatılması yayıncılar tarafından bir çelişki olarak görülmez. Aksine biri manevi diğeri de maddi kurtuluşun reçetesiymişçesine sunulur. Kurtuluş / diriliş anlatısı İslamcılığın kolektif mazlumluk miti ile birleşerek, öz savunma ve cihat çağrılarına kadar uzanır. Bu noktada mümin çocuğun aynı zamanda militarist değerlerle donatılmış bir çocuk olduğunun altını çizmek gerekir. Türk-İslâm sentezci vurguların önce çıktığı metinlerde vatan, Türklük ve İslam bir potada eritilirken İslamcı argümanları daha keskin metinlerde İslam adına savaş öne çıkmaktadır. Her halükârda şehitlik, gazilik gibi kavramlar yüceltilmiş; eril-savaşçı kahraman tipi kutsanmıştır.

Özetle İslamcılığın çocuğa salt çocuk olmaktan kaynaklanan bir değer atfettiği yönündeki iddiası sorgulanmaya açıktır. İslamcı yazarların büyük bir kısmı uygulanabilir bir strateji olarak gördükleri toplumu aşağıdan yukarıya İslamileştirme sürecinde ideal çocukluğu yeniden inşa ederken çocukları tıpkı eleştirdikleri Kemalist dönem gibi, ulusal kimlik revizyonu ve 'medeniyet'

tasavvuruna endekslenen politik bir projenin nesnesi haline getirmiştir. İslamcılık, kamusal alanın İslamileştirilmesi ve iktidar hedefi çerçevesinde yürüttüğü dindar nesil yetiştirme projesini 1990'lı yıllarda sahip olduğu yeni olanaklarla geliştirmiş, 2002 sonrasında ise adım adım tam teşekküllü bir resmi politika haline getirmiştir.

Sonnotlar

¹ Türkiye'de İslamcı gruplar, çok partili yaşamın başlangıcından 1970'e kadar sağ siyasetteki en güçlü partiyi destekleme eğiliminde olmuştur. 1970'te kurulan İslamcı özelliği belirgin Milli Nizam Partisi (MNP) ve takipçisi Milli Selamet Partisi (MSP), İslamcı grupların önemli bir kısmının desteğini alsa da bazı İslamcı gruplar pragmatik nedenlerle güçlü sağ partilere oy vermeye devam etmiştir (Şaylan, 1992: 100-103; Toprak, 2005: 171). Bu tespitin 2002'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara gelmesine dek geçerli olduğunu ileri sürebiliriz.

² Duman (1994: 83) bu dönemin İslamcı dergilerini radikal politik aktivizm içinde olanlar ve daha konformist, uzlaşmacı çizgide olanlar olarak iki kategoriye ayırmaktadır. *İcmal, İslam, Tavır, Girişim, Doğuş* gibi İslamcı dergiler toplamda büyük satış oranlarına ulaşmıştır (Şaylan, 1992: 121).

³ *Türkiye Çocuk Dergisi*'nin sahibi Enver Ören (1981: 3) ilk sayıda şunları yazar: "Hikâye ve kıssalarımızda; doğruluğu, dürüstlüğü, resimli romanlarımızda kahramanlığı, mertliği, Yunus Emremizde Allah aşkını, gönül sevgisini bulacak, Mimar Sinanımızla Türkiye'mizi yeniden imara kalkacak, geçmiş ve geleceğimizle dergimizde kucaklaşacaksınız... Tarzanlar, şövalyeler, kovboylar ile değil kendi kahramanlarımızla heyecanlanacak, kendi duygularınızı yaşayacaksınız". Üzeyir Gündüz'ün (1987a: 15) *Gül Çocuk Dergisi*'ni anlatırken söyledikleri de benzerdir: "...Bu dergide çocuklar inanç yüklü. Rabbini biliyor, kendini biliyor, büyüklerine saygılı küçüklerine sevgiyi öğreniyor. Kur'an ayetlerini öğüt, İslam kahramanlarını çizgi roman, sahabe hayatını tatlı bir öykü olarak okuyor. Bulmaca yaparken İslam'ı öğreniyor, bilmece çözerken İslamca şuurlanıyor. Edepli fıkraları okurken neşeleniyor, gülüyor, yanaklarında güller açıyor".

⁴ 1981'de ilk sayısı yayınlanan *Can Kardeş* Nurcuların Yeni Asya grubunca haftada bir çıkartılmıştır. Dergi 1990'dan itibaren *Yeni Can Kardeş* adını almıştır. İskenderpaşa Cemaati tarafından aylık olarak çıkartılan *Gül Çocuk* ise 1987'de yayın hayatına başlamıştır. *Türkiye Gazetesi* tarafından başlangıçta 15 günde, daha sonra haftada bir yayınlanan *Türkiye Çocuk* ilk kez 1981'de yayınlanmıştır. Nakşibendi tarikatına bağlı Işıkcıların önemli ismi Enver Ören derginin sahibidir. Işıkcılar merkez sağ siyasete, özellikle Özal'a yakın durmuşlardır ve bu durum yayın faaliyetlerine de yansımıştır. Yüksek satış rakamlarına ulaşan *Türkiye Çocuk*'un *Can Kardeş* ve *Gül Çocuk* ile kıyaslandığında doktriner yanının eğlendirici yönünün gerisinde kaldığı söylenebilir. Sözü edilen dergiler kolay ulaşılabilir bir niteliğe sahiptirler ve her üçü de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda tavsiye edilen yayınlar arasına girmiştir. Bakanlığın bu

yöndeki kararlarının İslamcı dergilere meşruiyet sağladığı söylenebilir. Nitekim *Gül Çocuk* (1989: 13) kendisi hakkındaki tavsiye kararını şöyle duyurmuştur: “Demek ki artık Gül Çocuğu okula götürebilir, hocanıza gösterebilir, arkadaşlarınıza tavsiye edebilir, dağıtabilir, satabilirsiniz serbestçe”.

⁵ İslamcı çocuk dergilerinde sık sık yazılarına rastlanan Cahit Zarifoğlu, Üzeyir Gündüz, Niyazi Birinci, Ahmet Efe gibi isimler 1940’lı ve 1950’li yıllarda doğmuş, İslami bir eğitim almış ve sonraki yıllarda edebiyata yönelmişlerdir. Yazarların çocuk dergilerinde tefrika olarak yayınlanan metinleri kitaplaşarak İslami çocuk edebiyatının bir parçası haline gelmiştir (Çalışkan, 2001).

⁶ 1970’lerde MSP’nin gündemde tuttuğu İslami Ortak Pazar ve ortak para projesi (Yang ve Guo, 2015: 4), ‘İslam Âlemi’ tahayyülünün ve ulus ötesi İslam fikrinin politik bir içeriğe bürünmesinde ilk adımlardan biridir.

⁷ Mümin çocuğun inşası çerçevesinde güzel ahlâk ilkeleri genellikle İslâm Peygamberine ya da İslâm tarihinden kişiliklere referansla anlatılır (Ör. Karabıyık, 1982: 16, Atagün, 1983a: 18).

⁸ Ahlaki değerleri tümüyle dinle temellendirmek çocuklara yönelik hazırlanmış nasihat içerikli metinlerde çok sık karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Ören, 1985: 3; Eryalaz, 1989: 11, 12; Mansur: 1990: 5.

⁹ İslamcı dergiler çocuklara hayali kahramanların yanı sıra İslami kültür evreninden beslenen ve dini bilgilerle donatılan bir çocuğun nasıl olduğunu somut örnekler üzerinden göstermek istemiştir. İslamcı çevrelerin takdir ettiği Cahit Zarifoğlu’nun ölümünden önce kızı ile yaptığı konuşma bu çerçevede ilginç bir örnektir. Zarifoğlu’nun kızı Tanrı ve peygamber sevgisi, dini şahsiyetler hakkındaki bilgisi ile ‘büyümüş de küçülmüş’ gibidir (Bkz. Gül Çocuk, 1987d: 32, 33).

¹⁰ Örneğin *Can Kardeş*’te her sayıda *Küçük Hanım’ın Yeri* adlı bir köşe hazırlayan Aynur Birinci kendisiyle yapılan röportajda şunları söyler: “Kadının yeri yuvasıdır. Dışarıda ve evinde çalışan kadın çabuk yıpranır. Çocuklar anne himayesinden yoksun büyür. Bu da çok zararlı olur... Kadını dışarıda bir iş yerinde çalıştırmakla kadın hakları arasında münasebet yoktur” (Can Kardeş, 1985a: 5)

¹¹ Kır gezintisi yapan iki çocuğun doğa üzerine konuşmaları üzerine kurulu bir çocuk öyküsünde Murat adlı çocuk gördüğü manzaradan etkilenerek “doğa her şeyi ne güzel yaratmış” der. Bu ifadeye çok şaşırın arkadaşı Osman ise ona her şeyi yaratanın Tanrı olduğunu anlatır (Birinci, 1981: 7). Bir diğer örnek için bkz. (Can Kardeş, 1985b: 9).

¹² Karaağaç’ın (1984) öyküsünde köydeki dedesi ve ninesini özleyen çocuğun ebeveynlerinin yaptığı yılbaşı hazırlığından nasıl rahatsız olduğu anlatılır. Çam ağacının süslenmesini, hindi pişirilmesini garipseyen çocuk bunların ‘gâvur adedi’ olup olmadığını sorgulayınca babası tarafından susturulur ama sorgulaması bitmemiştir: “çenemi kapadım da düşüncelerimin kapısı açık kaldı. Düşündükçe de üzüldüm. Niye elin âdetlerine uyuyoruz ki, niye?” (Karaağaç, 1984: 12).

¹³ Örneğin *Can Kardeş Dergisi*'nin her sayısında "Dinimizi Öğrenelim" adlı bir köşe vardır.

¹⁴ Örneğin Suavi (1984: 15), koltuk değnekli, üstelik tek elli bir çocuğun yaşadığı zorluklara rağmen üzülmediğini çünkü Allah'a inandığını, kendisine ona inanların ebedi bir vücuda sahip olacağını söylediğini anlatır ve şöyle der: "Bu kadar küçük bir kalbin, bu kadar büyük bir iman taşıdığını ilk kez görüyor ve vücudumun onun hastalıklı vücudundan daha fazla titrediğini hissediyordum". Benzer bir anlatıyı çocuk hikâyelerindeki yetişkinler için tekrarlamak mümkündür. İyi karakterler ibadetini yerine getirenlerdir (Ör. Atagün, 1981: 10-12). Bedensel engeller dahi ibadete engel olmaz. Örneğin Zonguldak'ta madende göçük altında kalıp tekerlekli sandalyeyle yaşamını sürdüren bir hikâyeye kahramanı namazını da Kuran okumasını da ihmal etmemektedir (Demir, 1983: 16).

¹⁵ Coşan (1987c: 4) buna uygun bir hikâyeye anlatır. Buna göre seküler ailenin bir çocuğu öğretmeninden etkilenip beş vakit namaz kılmaya karar verir. Ancak seküler ailesi buna izin vermez hatta çocuğu başka bir okula verir. Aradan uzun yıllar geçer ama öğretmen küçük kızdaki bir mektup alır. Mektupta kız öğretmene ibadetine muntazam bir biçimde devam ettiğini anlatmaktadır.

¹⁶ Örneğin Ramazan ayı üzerine bir metin varsa Sezai Karakoç'un oruç hakkında yazdığı bir paragraf buna dahil edilmiştir (İlyasoğlu, 1987: 16). Mehmet Akif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek gibi İslamcı kimliğiyle bilinen yazar ve şairlerin yaşamı anlatılmıştır.

¹⁷ İslamcı yazarlar kıyametin de ahiret inancının da bilimsel açıklaması olduğunu savunmuştur (Örneğin Hekimoğlu İsmail, 1988a: 24).

¹⁸ Kirazların büyüme öyküsü de (Can Kardeş, 1981e: 10) kainatta yıldızların birbirlerine çarpmadan hareket etmesi de (Can Kardeş, 1981f: 18) Tanrının kudretiyle açıklanmıştır.

¹⁹ *Türkiye Çocuk*'ta Hüseyin Sarıkoç'un (1985a; 1985b) hazırladığı "İslamiyet Hakkında Ne Dediler?" sayfasında Gandi'den Edison'a birçok tanınmış isime verilir. Ancak burada ünlü isimlerin İslam konusundaki fikirlerine dair bir karmaşa öz konusudur. Örneğin Edison'un anlatıldığı satırlarda (Sarıkoç, 1985b: 32) onun İslam'a dair söylediği herhangi bir söze rastlanmaz yalnızca ifadelerinden Tanrının varlığına inandığı sonucu çıkarılabilir.

²⁰ Örneğin Hekimoğlu İsmail (1988b: 17) şöyle yazar: "Her bitki kökleri üzerinde yükselir. Her milletin de geçmişi kökleridir. Atalarımız bizim köklerimizdir. Köklerimiz 1400 sene derinliğe gidiyor."

²¹ Örneğin Birinci'nin (1985b: 14, 15) çocuk kahramanı, Antep'in Fransız askerler tarafından işgal edildiği günlerde annesinin çarşafını korumak için Fransız askerleriyle savaşmış ve hayatını kaybetmiştir. Çocuğun kahramanlığı Antep'li "din ve namuslarını korumak" için harekete geçirir.

²² İslam'ın ilk dönemindeki çocuk mücahitler, yetişkinlere hitap eden İslamcı dergilerde de işlenmiştir (Ör. Sur, 1989: 36).

²³ Örneğin Kundakçı'nın (1987:50) çocuklar için yazdığı şiir şöyledir: "Gül çocuklara adayacağım sözlerimi/Gülüşleri fetih olan çocuklara/Geleceğin fatihleri olacak/Miniminnacık gibi çocuklara/Şahlanış fidanlarına"

²⁴ Afganistan'daki savaşı 14 yaşında bir çocuğun yaşamını merkeze alarak anlatan Zarifoğlu'nun *Savaş Ritimleri* (1985) türünün en popüler örneklerinden biridir. SSCB işgali önceki dönemin bir altın çağ olarak tasvir edildiği metinde dini önderlikten İslam merkezli sosyal yaşamın idealizasyonuna ve cihat fikrine kadar uzanan İslamcı ideolojinin söylemsel özelliklerine bütünlüklü bir biçimde rastlamak mümkündür.

²⁵ *Gül Çocuk Dergisi* (1988g: 51) 7-18 yaş arası çocuklara açık yarışmanın dilini de Arapça olarak belirlemiştir.

²⁶ YÖK tepkiler üzerine 1988'de önce İlahiyat Fakültesi öğrencileri için yasağı kaldırmış, sonra da yasak uygulamasını genel olarak gevşetmiştir. Başörtüsünü üniversitede serbest kılan yasa Meclis'ten geçmiş fakat dönemin Cumhurbaşkanı tarafından Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüştür. Mahkeme yasanın laiklik prensibine aykırı olduğu kararını vermiştir. Böylece tartışmalar devam etmiştir (Jenkins, 2008: 150-151).

Kaynakça

Ahmedoğlu M N (1981). Dost ve Kardeş Ülke: Pakistan. *Türkiye Çocuk*, 1(5), 18-19.

Akbaş V (1987). Çocukluk Rüzgârı. *Gül Çocuk*, 3, 26-27.

Aktay Y (2005). Sunuş. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*. Cilt: 6, İstanbul: İletişim Yayınları, 13-25.

Atagün S İ (1981). Allah'ın Adaleti. *Türkiye Çocuk*, 1(1), 10-12.

Atagün S İ (1982). La İlahe İllallah. *Türkiye Çocuk*, 1(8), 34-35.

Atagün S İ (1983a). Yalan ve... *Türkiye Çocuk*, 2(28), 18.

Atagün S İ (1983b). Arılar ve Yağmur. *Türkiye Çocuk*, 2(29), 18.

Atagün S İ (1986a). Otobüs Muavini. *Türkiye Çocuk*, 5(25), 10-11.

Atagün S İ (1986b). Uhud Şehidleri. *Türkiye Çocuk*, 5(14), 4-5.

Aybudak U (2016). Müslüman Ülkelerin Dünya Sistemiyle İlişkisi ve İslamcı Hareketin Metot Seçimi. *Mülkiye Dergisi*, 40 (3), 5-34.

Aynur Ablâ (1981). Küçük Hanımın Yeri. *Can Kardeş*, 1(1), 17.

Başığit A (1989). Canım Annem. *Türkiye Çocuk*, 8(14), 10-11.

Birinci N (1981). Kır Gezisi. *Can Kardeş*, 1(1), 7.

Öztan G G (2020). Türkiye'de İslamcı Siyasetin 'Uyanış' Döneminde 'Mümin Çocuğun' İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 44 (4), 643-677.

- Birinci N (1985a). Bekçi Olacağım. *Can Kardeş*, 5(3), 14-15
- Birinci N (1985b). Bir Şehri Ayaklandıran Çocuk. *Can Kardeş*, 5(2), 14-15.
- Bozgeyik B (1981). *Orak Çekiç'in Kiskacından Kurtulabilenlerin Hikâyesi: Afganistan'dan Türkiye'ye*. İstanbul: Yeni Asya Yayınları.
- Bulaç A (1987). Savaş ve Çocuklar. *Gül Çocuk*, 8, 44.
- Can Kardeş (1981a). Bir Mektubumuz Var. 1(1), 2.
- Can Kardeş (1981b). Rusya'da Müslümanlık. 1(1), 11.
- Can Kardeş (1981c). Afganistan Halkı Ruslara Karşı Direnişi Sürdürüyor. 1(3), 7.
- Can Kardeş (1981d). Şeytanın Şeytanlığı Nereden Geliyor. 1(8), 6.
- Can Kardeş (1981e). İki Kirazın Sohbeti. 1(13), 10.
- Can Kardeş (1981f). Gökyüzünde Kaç Tane Yıldız Var?. 1(13), 18.
- Can Kardeş (1985a). İçimizden Biri: Aynur Birinci. 5(6), 5.
- Can Kardeş (1985b). Anne At ile Yavru Tay. 5(2), 9.
- Can Kardeş (1985c). Tıp Bayramı (14 Mart). 5(12), 22-23.
- Canan İ (1988). İslam'da Temel Eğitim. *Kadın ve Aile*, 43, 9-12.
- Çalışkan A (2001). İslami Çocuk Edebiyatı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, 409-436.
- Coşan M E (1987a). Dünyanın En Güçlü İnsanları. *Gül Çocuk*, 1, 4.
- Coşan M E (1987b). En Büyük Amaç. *Gül Çocuk*, 2, 4.
- Coşan M E (1987c). Vefalı Bir Kızın Hikâyesi. *Gül Çocuk*, 5, 4.
- Coşan M E (1987d). Yeni Ders Yılıız İçin Bazı Tavsiyeler. *Gül Çocuk*, 6, 4.
- Coşan M E (1988a). Bir Başka İmtihan. *Gül Çocuk*, 10, 4.
- Coşan M E (1988b). Başka Uzak Ülkeler. *Gül Çocuk*, 12, 4.
- Coşan M E (1988c). Ah Tatil Günleri. *Gül Çocuk*, 16, 4.
- Coşan M E (1988d). Sizlerden Neler Bekliyoruz. *Gül Çocuk*, 18, 4.
- Çaha Ö (2005). Ana Temalarıyla 1980 Sonrası İslami Uyanış. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*. Cilt: 6, İstanbul: İletişim Yayınları, 476-492.

- Çakır R (1990). *Ayet ve Slogan: Türkiye’de İslami Oluşumlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır R (2000). *Direnış ve İtaat: İki İktidar Arasında İslamcı Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çibir Ő (1984). Kıbrıs Harekâtı. *Türkiye Çocuk*, 3(65), 42-43.
- Dağcı F (1985). *Savaşan Afganistan*. İstanbul: Rahmet Yayıncılık
- Dayan H (1982). Postacı. *Can Kardeş*, 2(16), 8,9.
- Demir H (1983). Beklenen Postacı. *Türkiye Çocuk*, 2(29), 16-17.
- Dikmen M (1981). Din Nedir?. *Can Kardeş*, 1(1), 13.
- Döğen Ő (1985). Dertlere Derman Kuran. *Can Kardeş*, 5(16), 6-7.
- Duman D (1994). Türkiye’de İslamcı Yayıncılık. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 77-94.
- Eligür B (2010). *The Mobilization of Political Islam in Turkey*. New York: Cambridge University Press.
- Eryalaz Z (1989). Anne Baba Sevgisi ve Saygısı. *Gül Çocuk*, 21, 11-12.
- Göle N (1996). *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Gül Çocuk (1987a). Pakistan. 2, 44-45.
- Gül Çocuk (1987b). Uçurtma Őenliğı ve Őampiyona Bir Soru. 2, 42.
- Gül Çocuk (1987c). İmam Hatip’in Başarısı. 2, 42.
- Gül Çocuk (1987d). Cahit Zarifoğlu Kızı Betül’le Konuřtu. 5, 32-33.
- Gül Çocuk (1987e). Büyük Sünnet Merasimi. 5, 33.
- Gül Çocuk (1987f). Yenilgi Yenilgi Büyüyen Zafer. 8, 11-14.
- Gül Çocuk (1987g). Arapça Yarışma. 9, 51
- Gül Çocuk (1988a). Afganistan’a Yardım. 16, 29.
- Gül Çocuk (1988b). Fatih’te Geleneksel Hafızlık Cemiyeti. 18, 18-19.
- Gül Çocuk (1988c). Sümbül Efendi. 19, 23.
- Gül Çocuk (1989). Gül Çocuk Okullara Tavsiye Edildi. 21, 13.

Gülalp H (2001). Globalization and Political Islam: The Social Bases of Turkey's Welfare Party. *International Journal of Middle East Studies*, 33(3), August, 433-448.

Gülalp H (2002). Using Islam as Political Ideology: Turkey in Historical Perspective. *Cultural Dynamics*, 14(1), 21-39.

Gülen Ş (1988). Sahabenin Hayatından: İlk Müezzin Bilal-i Habeşi. *Gül Çocuk*, 14, 7.

Gündüz Ü (1987a). Bir Aşı Kampanyası. *Gül Çocuk*, 4, 13.

Gündüz Ü (1987b). Elif ile Gülbahar. *Gül Çocuk*, 6, 26-27.

Gündüz Ü (1989). Kandil ve Uçurtma. *Türkiye Çocuk*, 8(11), 42-43

Harputlu C (1981). Kanayan Gönlümüz Afganistan. *Türkiye Çocuk*, 1(1), 27.

Hasanoğlu T (1987). Yunus Balığı. *Gül Çocuk*, 1, 13.

Hekimoğlu İ [Ömer Okçu] (1987). Avrupa'da Dinime Sarıldım. *Gül Çocuk*, 7, 29.

Hekimoğlu İ [Ömer Okçu] (1988a). Kıyamet Kopar Mı?. *Gül Çocuk*, 12, 24.

Hekimoğlu İ [Ömer Okçu] (1988b). Kökler, *Gül Çocuk*. 14, 17.

Hekimoğlu İ [Ömer Okçu] (1988c). İnsan Bir Sanat Eseridir. *Gül Çocuk*, 16, 28.

Hermann R (2003). Political Islam in Secular Turkey. *Islam and Christian-Muslim Relations*, 14(3), 265-276.

Hoodbhoy P (2005). Afganistan and The Genesis of Global Jihad. *Peace Research*, 27(1), 15-30.

İlyasoğlu S (1987). Oruç Ayı. *Gül Çocuk*, 1, 16.

İnal K (2015). Paternalistic Model of Child: A Comparison Between Late Ottoman Society and Early Republic of Turkey. *Eurasian Journal of Anthropology*, 6(2), 65-80.

İslamoğlu A (1987). Komor Adaları. *Gül Çocuk*, 5,34-35.

Jenkins G (2008). *Political Islam in Turkey*. New York: Palgrave Macmillan

Kancı T ve Altınay A G (2007). Educating Little Soldiers and Little Ayses: Militarised and Gendered Citizenship in Turkish Textbook. İçinde Carlson M and Rabo A ve Gök F (der.), *Education in 'Multicultural' Societies*, Bromma and London: I.B. Tauris and the Swedish Research Institute in Istanbul, 51-70.

Karaağaç İ (1984). Bir Yılbaşı Gecesi. *Can Kardeş*, 5(1), 11-12.

Karabıyık O (1982). Güzel Ahlâk. *Türkiye Çocuk*, 1(13), 16.

- Karaçam F (1988a). Bizimi Yılbaşımız. *Gül Çocuk*, 9, 3.
- Karaçam F (1988b). Ebabil Kuşları. *Gül Çocuk*, 11, 3.
- Kepel G (2001). *Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi*. İstanbul: Doğan Kitap
- Kundakçı İ E (1987). Şahlanan Gülçocuk. *Gül Çocuk*, 3, 50.
- Mansur F (1990). Helal ve Haram. *Gül Çocuk*, 30, 5.
- Mercan H (1987a). Hz. Aişe. *Gül Çocuk*, 3, 28.
- Mercan H (1987b). Hz. Hamza. *Gül Çocuk*, 5, 13.
- Mert N (2005). Türkiye İslamcılığına Tarihsel Bir Bakış, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: İslamcılık*. Cilt: 6, İstanbul: İletişim Yayınları, 411-419.
- Milton-Edwards B (1992). The Concept of Jihad and the Palestinian Movement: A Comparison of Ideas and Techniques. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 19(1), 48-53.
- Miroğlu İ (1986a). Sadaka Taşları. *Türkiye Çocuk*, 5(24), 32.
- Miroğlu İ (1986b). Vakıflar. *Türkiye Çocuk*, 5(25), 32.
- Narlı N (1999). The Rise of Islamist Movement in Turkey. *Middle East Review of International Affairs*, 3(3), 38-48.
- Ören E (1981). Başlarken. *Türkiye Çocuk*, 1(1), 3
- Ören E (1984). Dünya Küçülüyor. *Türkiye Çocuk*, 3(65), 5.
- Ören E (1985). Affedici Olalım. *Türkiye Çocuk*, 5(7), 3.
- Ören E (1986). Çevre Temizliği. *Türkiye Çocuk*, 5(11), 3.
- Özcan S (1985). Sevgine Muhtacım Anne. *Türkiye Çocuk*, 4(89), 10-11.
- Özçelik M (1987a). Peygamberimizin Vefatı. *Gül Çocuk*, 2, 5.
- Özçelik M (1987b). Afgan Cihadı Dokuz Yaşında. *Gül Çocuk*, 8, 28.
- Özçetin B (2014). İslamcılıktan Yeni İslamcılığa: İslam, Şiddet ve Devrim. İçinde: G Çeğin ve İ Şirin (der.), *Türkiye’de Siyasal Şiddetin Boyutları* İstanbul: İletişim Yayınları, 317-345.
- Özkan M (1987). Doktorunuz. *Gül Çocuk*, 3, 40.
- Öztan G G (2011). ‘Ezeli Düşman’ ile Hesaplaşmak: Türk Sağında ‘Moskof’ İmgesi. *Toplum ve Bilim*, 121, 79-99.

Öztañ G G (2012). *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Öztañ G G (2019). Askeri Disiplinden ‘Kontrollü Liberalleşme’ye: 12 Eylül Restorasyonu ve Eğitim Tartışmalarındaki İzdüşümü. *Toplum ve Bilim*, 148, 12-41.

Perekli F (2012). The Ideological Framing of the National Outlook Parties in Turkey. *New Middle Eastern Studies*, 2, 1-21.

Sancar M (1987). Müjdeli Fetih. *Gül Çocuk*, 1, 5.

Sarıkoç H (1985a). İslamiyet İçin Ne Dediler?. *Türkiye Çocuk*, 4(85), 32.

Sarıkoç H (1985b). İslamiyet İçin Ne Dediler?. *Türkiye Çocuk*, 4(89), 32.

Say S (1988). Anne ve Babaların Sorumlulukları. *Kadın ve Aile*, 43, 15.

Söztutan S (1986). Bayram ve Bayram. *Türkiye Çocuk*, 5 (30), 18-19.

Suavi C (1984). Çocuk. *Zafer*, 91, 15.

Sur (1989). Çocuk Mücahitler. 157, 36.

Suruç S (1982). Peygamberimizin Savaşları. *Can Kardeş*, 2(16), 19.

Şahin Hoca (1981). Hz. Musa’nın Güvercini. *Can Kardeş*, 1(5), 7.

Şaylan G (1992). *Türkiye’de İslamcı Siyaset*. Ankara: Verso Yayıncılık

Şenliklioğlu E (1988). Çocukça Sohbet Edelim. *Gül Çocuk*, 14, 39.

Sevinç N (1985). Siz Daha İyisini Bilirsiniz, *Can Kardeş*, 5(3), 8.

Şimşek T (1985). Allah Büyüktür. *Can Kardeş*, 5(9), 10-11

Şirin M R (1986). Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış. *İlim ve Sanat*, 10, 40.

Tank P (2005). Political Islam in Turkey: A State of Controlled Secularity. *Turkish Studies*, 6(1), 3-19.

Tanrıkulu H (1983). Endonezya. *Türkiye Çocuk*, 2(29), 10-11.

Tezcan A (1985). Derda’nın Hocalığı. *Can Kardeş*, 5(10), 1.

Toprak B (2005). Islam and Democracy in Turkey. *Turkish Studies*, 6(2), 167-186.

Tuğal C (2007). NATO’s Islamists: Hegemony and Americanization in Turkey. *New Left Review*, 44, 5-34.

Türkiye Çocuk (1982a). Astronomi. 1(8), 10.

- Türkiye Çocuk (1982b). Fatih Sultan Mehmet Han: İstanbul'un Fethi. 1(13), 25.
- Türkiye Çocuk (1986a). Ramazan Geldi Hoş Geldi. 5(27), 18-19.
- Türkiye Çocuk (1986b). Yiğidi Öldüren Aslan. 5(11), 46-47.
- White J B (2008). Islam and Politics in Contemporary Turkey. *İçinde: R Kasaba (ed.), Cambridge History of Turkey, Vol. 4, Cambridge: Cambridge University Press, 357-387.*
- Yang C ve Guo C (2015). 'National Outlook Movement' in Turkey: A Study on the Rise and Development of Islamic Political Parties. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 9(3), 1-28.
- Yenigün N (1988). Filistin Acısı. *Gül Çocuk*, 11, 5.
- Yıldız B (1987). Afganlı Çocuklar Üzerine. *Gül Çocuk*, 8, 42-43.
- Yılmaz Z (2013). Dindarlığın Yeniden İnşasında İslamcı Kadınlar. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 9-32.
- Yusuf M (1987). Ben Pilot Olacağım. *Gül Çocuk*, 2, 6.
- Zarifoglu C (1985). *Savaş Ritimleri*. İstanbul: Beyan Yayınları.